

ဆူဒန် ဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့အစည်းအဖွဲ့များတွင် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲခြင်း

နည်းပညာစာတမ်း ၁၊ ၂၀၂၃ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ

Sami Saeed

ဤစာတမ်းတွင် ဆူဒန် ဒီမိုကရေစီအဖွဲ့အစည်းအဖွဲ့များ (၂၀၁၉ ခုနှစ် မှ ၂၀၂၁ ခုနှစ်) အတွင်း မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးကို လေ့လာဆန်းစစ်ထားပါသည်။ 'မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး' ('diversity management') အယူအဆကို အဓိကအားဖြင့် ဥပဒေပြုလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် အသုံးပြုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ လူ့အုပ်စုအသီးသီး၏ ပထဝီနယ်မြေအလိုက်၊ ယဉ်ကျေးမှုများအလိုက်၊ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများအလိုက်၊ ဘာသာစကားများအလိုက် မတူကွဲပြားမှုကို အုပ်ချုပ်စီမံရာတွင် ဆူဒန်သည် မဟာဗျူဟာမြောက် အမျိုးသားစီမံကိန်းကို ထင်ဟပ်လျက် ဥပဒေအများအပြားကို နိုင်ငံတကာမူများနှင့်အညီ ပြဋ္ဌာန်းပြီး မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် တည်ဆဲဆူဒန်ဥပဒေကိုဆန်းစစ်လျက် အမျိုးသားအဖွဲ့အစည်း လုပ်ငန်းစဉ်စာတမ်းများနှင့် ဥပဒေများတွင်ပြဋ္ဌာန်းထားသည့်အတိုင်း တည်ဆဲဆူဒန်ဥပဒေ၏ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်မှုကို စီမံအုပ်ချုပ်သည့် အခန်းကဏ္ဍ၊ လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပေးသည့် အခန်းကဏ္ဍ၊ လူ့အခွင့်အရေးများကို လိုက်နာကျင့်သုံးရေး အခန်းကဏ္ဍတို့ကို လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ မတူကွဲပြားမှုကို ငြိမ်းချမ်းစွာစီမံခန့်ခွဲရာတွင် ဆူဒန်သည် လစ်ဟာချက်များစွာရှိကြောင်း ပေါ်လွင်စေသည့်အညွှန်းကိန်းအချို့ကို စာရေးသူကစဉ်းစားသုံးသပ်ဖော်ပြထားပါသည်။ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးဟူ၍ အတိအကျရှင်းလင်းပြတ်သားစွာ ချမှတ်ထားသည့် အစီအမံများမရှိပါ။ မတူကွဲပြားမှု လက်ရှိအခြေအနေ၊ သက်ရောက်မှုများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ပြည်တွင်း ဥပဒေများကို ဆန်းစစ်လေ့လာခြင်းဖြင့် မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေး ပထမခြေလှမ်းဆောင်ရွက်နိုင်ကြောင်း စာရေးသူက ကောက်ချက်ချထားပါသည်။ ထို့နောက် ဖော်ထုတ်ရရှိသော လစ်ဟာချက်များကိုဖြေရှင်းရန် ဆူဒန်အနေဖြင့် နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများအပေါ်အခြေပြု၍ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးနှင့် တန်းတူညီမျှရေးကိုရှေးရှုလျက် ဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး မဟာဗျူဟာရေးဆွဲရမည်ဖြစ်ကြောင်း စာရေးသူကကောက်ချက်ချထားပါသည်။

နိဒါန်း

ဆူဒန်ပြည်သူလူထုမှာ နိုင်ငံ၏ပထဝီနယ်မြေ မတူကွဲပြားမှုကိုထင်ဟပ်လျက် ယဉ်ကျေးမှု အများကျင့်သုံးကြပြီး တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများပြားလျက် ဘာသာစကားအများအပြားကို ပြောဆိုအသုံးပြုလျက် ရှိပါသည်။ ၁၉၅၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် လွတ်လပ်ရေးရရှိပြီးနောက် နိုင်ငံ၏ ဂုဏ်သိက္ခာနှင့် နယ်မြေတည်တံ့ခိုင်မြဲရေးကို ထိန်းသိမ်းရန်ကြိုးပမ်းရင်း နိုင်ငံသား များသည် ဘာသာရေးနှင့် နိုင်ငံရေးပြဿနာမျိုးစုံကို ဖြေရှင်းခဲ့ရပါသည်။ ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဘက်စုံ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ် (Comprehensive Peace Agreement)၊ ၂၀၀၆ ခုနှစ် ဇွန်လ အရှေ့ဆူဒန် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ် (Eastern Sudan Peace Agreement) နှင့် ၂၀၀၆ ခုနှစ် မေလ ဒါဖူးငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ် (Darfur Peace Agreement) ကဲ့သို့သော ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်များ ချုပ်ဆိုနိုင်ခဲ့သော်လည်း နိုင်ငံ၏ နယ်မြေဒေသအသီးသီး တွင် ပဋိပက္ခများနှင့် ဆူပူမှုများ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းမရှိဘဲ နိုင်ငံရေးတည်ငြိမ်မှုမှာ မျှော်တိုင်းဝေးနေခဲ့ ပါသည် (Ahmad 2010: 1)။

တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ဆူဒန်သည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကိုတားမြစ်သော နိုင်ငံတကာ စာချုပ် အချို့ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ပါသည်။ ၁၉၉၆ ခုနှစ် နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများ ဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Civil and Political Rights)၊ ၁၉၈၉ ခုနှစ် ကလေးသူငယ် အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ သဘောတူစာချုပ် (Convention on the Rights of the Child)၊ ၁၉၈၁ ခုနှစ် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် လူမျိုးများ၏ အခွင့်အရေး များဆိုင်ရာ အာဖရိကပဋိညာဉ် (African Charter on Human and Peoples' Rights) တို့ အပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။ ဆူဒန်၏ ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေညာချက်ပါ အခွင့်အရေးပြဋ္ဌာန်းချက်များ (Bill of Rights) တွင် ယင်းစာချုပ်များပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ထည့်သွင်းအသုံးပြုထားပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံမှု အမျိုးအစားအားလုံးကို တားဆီးရန်နှင့် ခွဲခြား ဆက်ဆံမှု စွပ်စွဲချက်များကို လျင်မြန်ထိရောက်စွာတုံ့ပြန်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ တာဝန် ရှိပါသည် (REDRESS 2014: 2)။

ဤစာတမ်းတွင် ထိုကဲ့သို့ ဝိရောဓိ (ဆန့်ကျင်ဘက်) ဖြစ်နေမှုကို မတူကွဲပြားမှု စီမံ ခန့်ခွဲရေး အယူအဆ၊ ဥပဒေအပေါ် သက်ရောက်မှုနှင့် ဥပဒေများဖြင့် ကူညီပံ့ပိုးလျက် လွယ်ကူ ချောမွေ့စေခြင်းရှုထောင့်မှ ဆွေးနွေးထားပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး ကို စဉ်းစားချင့်ချိန်စွာ ရေးဆွဲချမှတ်ထားသော ဥပဒေများ၊ မူဝါဒများနှင့် စည်းမျဉ်းများ ချမှတ် ကျင့်သုံးခြင်းဖြင့် နောက်ခံအမျိုးမျိုးရှိသူများ လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း ပိုမိုပါဝင်နိုင်စေရေး စီစဉ် ရေးဆွဲထားသည့် စီမံခန့်ခွဲမှုမဟာဗျူဟာအတိုင်း လိုက်နာကျင့်သုံးသည့် စိတ်ကူးစိတ်သန်းများ နှင့် လုပ်နည်းလုပ်ဟန်များဟု အဓိပ္ပာယ်သတ်မှတ်ပါသည်။ ‘မတူကွဲပြားမှု’ ဟူသော ဝေါဟာရကို ဤစာတမ်းတွင် ကျယ်ပြန့်သောအဓိပ္ပာယ်ဖြင့် အသုံးပြုထားပြီး ဘာသာရေးမတူညီမှု၊ ကဏ္ဍ အလိုက်မတူညီမှု၊ နိုင်ငံရေးမတူညီမှု၊ အယူဝါဒမတူညီမှု၊ တိုင်းရင်းသားမတူညီမှု၊ စီးပွားရေး မတူညီမှု၊ ဂျန်ဒါမတူညီမှုနှင့် အုပ်စုခွဲများအကြား အခြားသော မတူညီမှုအမျိုးအစားများ ပါဝင် ပါသည်။ ဥပမာ ဘာသာရေး မတူညီမှုတွင် အစ္စလာမ်ဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာကဲ့သို့ ဘာသာကြီးများ မတူညီမှုသာမက ဘာသာရေးအုပ်စုများ (orders)၊ ဂိုဏ်းဂဏများ (sects)၊

ဘာသာရေးအယူအဆတူညီသူများ (confessions) စသည်တို့ မတူညီမှုလည်း ပါဝင်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ဤလေ့လာချက်၌ ဂျန်ဒါ၊ နိုင်ငံရေးနှင့် အယူဝါဒဆိုင်ရာ မတူကွဲပြားမှု၏ အရေးပါပုံကို အသိအမှတ်ပြုသော်လည်း ယင်းမတူကွဲပြားမှု အမျိုးအစားများအကြောင်း ဆွေးနွေးမည် မဟုတ်ဘဲ ဆူဒန်ရှိ ယဉ်ကျေးမှု၊ တိုင်းရင်းသားနှင့် ဘာသာရေး မတူကွဲပြားမှုကိုသာ အဓိကထား ဆွေးနွေးပါမည်။

စာတမ်းကို နှစ်ပိုင်း ပိုင်းခြားထားပါသည်။ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် ပြည်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတကာမူဘောင်များကို အကျဉ်းခြုံငုံဖော်ပြချက်ဖြင့် စာတမ်းကိုစတင်ထားပြီး တည်ဆဲ ပြည်တွင်းဥပဒေများနှင့် ယင်းဥပဒေများပါ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး အပိုင်းကဏ္ဍများကို ဆက်လက်ဆွေးနွေးပါသည်။ နိဂုံးချုပ်အနေဖြင့် ဥပဒေသည် ငြိမ်းချမ်းရေး ဖော်ဆောင်ခြင်း၏ အနှစ်သာရဖြစ်ခြင်းကြောင့် ဆူဒန်တွင် ငြိမ်းချမ်းစွာအတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ရေး တည်ဆောက်ရာ၌ ယင်းတို့တစ်ခုစီ၏ အပိုင်းကဏ္ဍကို ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ရန် ကြိုးပမ်းထားပါသည်။

၁။ နိုင်ငံတကာမူဘောင်

ဆူဒန်တွင် ဥပဒေပြုသူလွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ်များသည် နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကိုလိုက်နာရန် အနည်းဆုံး မူအားဖြင့် စည်းနှောင်မှုရှိပါသည်။ နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေတွင် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေစဉ်နှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက် နိုင်ငံနယ်နိမိတ်အတွင်းရှိ လူအများကို နိုင်ငံအနေဖြင့် မည်သို့ ဆက်ဆံရမည်ဖြစ်ကြောင်း သတ်မှတ်ချက်များကို ဖော်ပြထားပါသည်။ ပြည်တွင်းဥပဒေစနစ်သည် နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးများကို အာမခံချက်ပေးလျက် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရပါမည်။ သို့ဖြစ်၍ မျက်မှောက်ခေတ်တွင် ပဋိပက္ခအလွန်ကာလ ဥပဒေပြုရေးလုပ်ငန်းအများစုအတွက် ဦးစားပေးများမှာ လူနည်းစုများ၏ အခွင့်အရေးများကို စောင့်ကြပ်စစ်ဆေးရေးနှင့် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးတို့ ဖြစ်ပါသည်။

နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေတွင် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေစဉ်နှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက် နိုင်ငံနယ်နိမိတ်အတွင်းရှိ လူအများကို နိုင်ငံအနေဖြင့် မည်သို့ ဆက်ဆံရမည်ဖြစ်ကြောင်း သတ်မှတ်ချက်များကို ဖော်ပြထားပါသည်။

၁၉၈၁ ခုနှစ် ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုအပေါ် အခြေခံသည့် အယူသီးမှုနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ပုံစံအားလုံး ပပျောက်စေရေး ကြေညာချက် (Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief) အပိုဒ် ၂(၂) တွင် 'ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုအပေါ်အခြေခံပြီး လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များကို တန်းတူညီမျှရရှိရန် အသိအမှတ်ပြုခြင်း၊ ရယူခံစားခြင်း သို့မဟုတ် ကျင့်သုံးခြင်းကို ပျက်ပြယ်စေရန် သို့မဟုတ် ထိခိုက်စေရန် ရည်ရွယ်သည့် သို့မဟုတ် ထိုသို့ သက်ရောက်မှုရှိသည့် မည်သည့်ခွဲခြားမှု၊ ဖယ်ထုတ်မှု၊ ကန့်သတ်မှု သို့မဟုတ် ဦးစားပေးမှုမဆို' အကျုံးဝင်ပါရှိပါသည်။ ကြေညာချက်အပိုဒ် ၂ တွင် 'မည်သူမျှ နိုင်ငံ၊ အဖွဲ့အစည်းစနစ်၊ လူအုပ်စု သို့မဟုတ် လူတစ်စုံတစ်ဦးက ဘာသာရေး သို့မဟုတ် အခြားယုံကြည်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း မခံရစေရန်' တောင်းဆိုထားပါသည်။

၁၉၉၂ ခုနှစ် လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ဘာသာစကား လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများ၏ အခွင့်အရေးများ ကြေညာချက် (Declaration on the Rights of

၁၉၉၂ ခုနှစ် လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ဘာသာစကား လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများ၏ အခွင့်အရေးများ ကြေညာချက် (အပိုဒ် ၁) တွင် နိုင်ငံများသည် မိမိတို့ပိုင်နက်နယ်မြေ အသီးသီးတွင် လူနည်းစုများ၏ တည်ရှိမှုနှင့် လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ဘာသာစကား ဝိသေသခံယူချက် တို့ကို အကာအကွယ်ပေးရမည် ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ (အပိုဒ် ၄(၂))။ လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများသည် 'ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် အများပြည်သူဆိုင်ရာလုပ်ဆောင်မှုများတွင် ထိရောက်စွာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် အခွင့်အရေး' ကို ကျင့်သုံးနိုင်စေရန် နိုင်ငံများက ဆောင်ရွက်ရမည် ဟုလည်း ဆိုပါသည်။ (အပိုဒ် ၂(၂))။ ဤရည်ရွယ်ချက်အတွက် နိုင်ငံများအားလုံးသည် လူနည်းစု များကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မပြုရေးနှင့် အကာအကွယ်ပေးရေးအတွက် သင့်တော်သော ဥပဒေပြု ရေးနှင့် အခြားအစီအမံများကို ကျင့်သုံးရပါမည်။ (အပိုဒ် ၁(၂))။ တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ဘာသာစကား လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Civil and Political Rights) အပိုဒ် ၂၇ တွင် ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ရည်ညွှန်း ဖော်ပြပြီးဖြစ်ပါသည်။

Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities) (အပိုဒ် ၁) တွင် 'နိုင်ငံများသည် မိမိတို့ ပိုင်နက်နယ်မြေအသီးသီးတွင် လူနည်းစုများ၏ တည်ရှိမှုနှင့် လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ဘာသာစကား ဝိသေသခံယူချက် (identity) တို့ကို အကာအကွယ်ပေးလျက် ယင်းဝိသေသခံယူချက် (identity)ကို အားပေးမြှင့်တင်သည့် အခြေအနေများပေါ်ပေါက်ရန် အားပေးရမည်' ဟု ကြေညာထားပါသည်။ ထို့အပြင် ဘာသာ ရေးနှင့် တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများကို အကာအကွယ်ပေးခြင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ကြေညာချက် တွင် 'သက်ဆိုင်ရာ ပြုမူကျင့်ကြံမှုများမှာ ပြည်တွင်းဥပဒေကို ချိုးဖောက်ခြင်း၊ နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် ဆန့်ကျင်ခြင်းဖြစ်နေသည့်အခါမှလွဲ၍ လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများသည် မိမိတို့၏ သွင်ပြင်လက္ခဏာများကို ဖော်ထုတ်လျက် မိမိတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာစကား၊ ဘာသာရေး၊ အစဉ်အလာနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများကို ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်စေရေး ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် သင့်တော်သည့် အခြေအနေများဖန်တီးပေးရေး အစီအမံများကို နိုင်ငံများအနေဖြင့် ဆောင်ရွက် ရမည်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ (အပိုဒ် ၄(၂))။ လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများသည် 'ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာရေး၊ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် အများပြည်သူဆိုင်ရာလုပ်ဆောင်မှုများတွင် ထိရောက်စွာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် အခွင့်အရေး' ကို ကျင့်သုံးနိုင်စေရန် နိုင်ငံများက ဆောင်ရွက်ရမည် ဟုလည်း ဆိုပါသည်။ (အပိုဒ် ၂(၂))။ ဤရည်ရွယ်ချက်အတွက် နိုင်ငံများအားလုံးသည် လူနည်းစု များကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မပြုရေးနှင့် အကာအကွယ်ပေးရေးအတွက် သင့်တော်သော ဥပဒေပြု ရေးနှင့် အခြားအစီအမံများကို ကျင့်သုံးရပါမည်။ (အပိုဒ် ၁(၂))။ တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ဘာသာစကား လူနည်းစုများတွင် ပါဝင်သူများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Civil and Political Rights) အပိုဒ် ၂၇ တွင် ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ရည်ညွှန်း ဖော်ပြပြီးဖြစ်ပါသည်။

ဆူဒန်နိုင်ငံသည် လူ့အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူညီချက်များနှင့် စာချုပ်များ၊ အထူးသဖြင့် လူ့အချင်းချင်းတန်းတူညီမျှမှုကို အားပေးမြှင့်တင်လျက် ဘာသာရေး၊ လူမျိုး၊ ဂျင်ဒါ၊ အသားအရောင်၊ ဘာသာရေးယုံကြည်မှုနှင့် မသန်စွမ်းမှုတို့အပေါ် အခြေခံသော ခွဲခြားဆက်ဆံမှုနှင့် အခြား ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံများကို တားမြစ်သော သဘောတူစာချုပ်များကို အတည်ပြုခြင်း၊ ပါဝင်ခြင်းများဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီးဖြစ်ပါသည်။ ယင်းသဘောတူ စာချုပ်များတွင် ဆူဒန်က ၁၉၈၆ ခုနှစ် မတ်လ ၁၈ ရက်တွင် သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည့် ၁၉၆၆ ခုနှစ် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) နှင့် နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Civil and Political Rights)၊ ၁၉၆၅ ခုနှစ် လူမျိုးခွဲခြားမှုပုံစံအားလုံး ပပျောက်စေရေး နိုင်ငံ တကာ သဘောတူစာချုပ် (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) (၁၉၇၇ ခုနှစ် မတ်လ ၂၁ ရက်တွင် သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ သည်)၊ ၁၉၅၆ ခုနှစ် ကျွန်ုပ်တို့ကူးခြင်း၊ ကျွန်ုပ်တို့နှင့် အလားတူဖြစ်သည့် အင်စတီ ကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်းစနစ်) များနှင့် အလေ့အကျင့်များကို ဖျက်သိမ်းရေးဆိုင်ရာ ဖြည့်စွက် သဘောတူစာချုပ် (Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery) (၁၉၅၇ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ

၉ ရက်တွင် အတည်ပြုသည်။ ၁၉၄၈ ခုနှစ် လူမျိုးတုံးသတ်ဖြတ်မှုကို တားဆီးရေးနှင့် ပြစ်ဒဏ် ပေးရေးဆိုင်ရာ သဘောတူစာချုပ်(Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) (၂၀၀၃ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၁၃ ရက်တွင် သဘောတူလက်မှတ် ရေးထိုးသည်) နှင့် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် လူမျိုးများ၏အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ အာဖရိက ပဋိညာဉ် (African Charter on Human and Peoples' Rights) (၁၉၈၆ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၈ ရက်တွင် အတည်ပြုသည်) တို့ ပါဝင်ပါသည်။

ဤအစဉ်အလာအတိုင်း ၁၉၉၃ ခုနှစ် ဗီယင်နာကြေညာချက်နှင့် လုပ်ငန်းအစီအစဉ် (Vienna Declaration and Programme of Action) တွင် အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခဖြေရှင်းရာ တွင် နယ်မြေခံရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းများ၏ ဦးစားပေးများနှင့် ၎င်းတို့၏ယုံကြည်မှုများကို ဂရုပြု သည့် မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေး၏ အရေးပါခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် လူနည်းစု အခွင့်အရေးများမှာ တစ်ကမ္ဘာလုံးနှင့်သက်ဆိုင်ကြောင်း အလေးအနက်ဖော်ပြထားပါသည်။

ဤကြေညာချက်များ သမိုင်းစဉ်ကို ကြည့်ခြင်းဖြင့် တွေ့မြင်နိုင်သည့် ပုံသဏ္ဍာန်မှာ နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးကျင့်ထုံးကို တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် ကျင့်သုံးနိုင်ရေး မျှော်မှန်းချက်နှင့် ထိရောက်မှုတိုးတက်မြှင့်တင်ရေး ရည်မှန်းချက်ကို စဉ်ဆက်မပြတ် အတည်ပြုခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ထိရောက်မှု တိုးတက်မြှင့်တင်ရေးဆောင်ရွက်ရာတွင် လူ့အခွင့်အရေး အယူအဆများနှင့် လူ့ အခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပေးလျက်၊ ချိုးဖောက်လျှင် အရေးယူသည့် နည်းလမ်း ကိရိယာများနှင့် အစီအမံများကို အကောင်းဆုံးဖြစ်စေရန် အဆင့်ဆင့် ညှိနှိုင်းပြင်ဆင်သည့် ရှုပ်ထွေးပြီး အပြန်အလှန်ဆက်စပ်ဆောင်ရွက်ရသည့် လုပ်ငန်းစဉ်ကို မပြတ်ဆောင်ရွက်ပါ သည် (An-Na'im 1992: 1)။

၂။ ပြည်တွင်း/နိုင်ငံအဆင့် ဥပဒေမူဘောင်

၂-၁။ ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကြေညာချက်

၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကြေညာချက် အပိုဒ် ၄ တွင် အခွင့်အရေး များသည် အားလုံးနှင့်သက်ဆိုင်ကြောင်းနှင့် ဆူဒန်ပြည်သူလူထုအကြား မတူကွဲပြားမှုကို အသိ အမှတ်ပြုလျက် 'ဆူဒန်သမ္မတနိုင်ငံသည် လွတ်လပ်သော အချုပ်အခြာအာဏာပိုင် ဒီမိုကရေစီ ထွန်းကားပြီး လွတ်တော်စနစ်ကျင့်သုံးသည့် ဗဟုအယူအဆရှိသော ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချသည့် နိုင်ငံဖြစ်ပြီး အခွင့်အရေးများနှင့် တာဝန်များသည် နိုင်ငံသားဖြစ်မှုအပေါ် အခြေခံသည်။ လူမျိုး၊ ဘာသာ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဂျင်ဒါ၊ အသားအရောင်၊ ဂျင်ဒါ၊ လူမှု သို့မဟုတ် စီးပွားရေးအဆင့်အတန်း၊ နိုင်ငံရေးထင်မြင်ချက်၊ မသန်စွမ်းမှု၊ နယ်မြေဒေသဆက်စပ်မှု သို့မဟုတ် အခြားအကြောင်း တစ်ရပ်ရပ်ကိုအစွဲပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းမရှိစေရ' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ နိုင်ငံတော်သည် လူသားဂုဏ်သိက္ခာနှင့် မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုရေး ကတိကဝတ်ပြုပြီး တရားမျှတမှု၊ တန်းတူညီမျှမှု၊ လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များကို အာမခံမှုတို့အပေါ် အခြေခံ ၍ တည်ထောင်ထားပါသည် (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေညာချက်၊ အပိုဒ် ၄၃)။ ကြေညာချက်၊ အပိုဒ် ၈ (၇) 'အကူးအပြောင်းကာလ လုပ်ပိုင်ခွင့်အပ်နှင်းခြင်း' တွင် 'ဆူဒန်တွင် လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် စီးပွားရေးနယ်ပယ်အားလုံး၌ အမျိုးသမီးများ၏ အခွင့်အရေးများကို

၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ ကြေညာချက်အပိုဒ် ၄ တွင် အခွင့်အရေးများသည် အားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်ကြောင်းနှင့် ဆူဒန် ပြည်သူလူထုအကြား မတူကွဲပြားမှု တို့ကို အသိအမှတ်ပြုပါသည်။

အာမခံချက်ပေးပြီး အားပေးမြှင့်တင်ရန်နှင့် စစ်မက်ဖြစ်ပွားသည့်အခြေအနေနှင့် ငြိမ်းချမ်းသော အခြေအနေနှစ်ရပ်လုံးတွင် ဦးစားပေးသတ်မှတ်သည့် ယာယီအစီအမံများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစား လျက် အမျိုးသမီးများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံးကို တိုက်ဖျက်ရန် သတ်မှတ်ချက်ကို ဆက်လက်၍ ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။ အခွင့်အရေးပြဋ္ဌာန်းချက်များ (Bill of Rights) အပိုဒ် ၄၈ (ဥပဒေရေးရာမှောက်တွင် တန်းတူညီမျှမှု) တွင် 'လူအများသည် ဥပဒေရေးရာမှောက်တွင် တန်းတူ ညီမျှဖြစ်ပြီး တိုင်းရင်းသားဖြစ်ခြင်း၊ အသားအရောင်၊ ဂျင်ဒါ၊ ဘာသာစကား၊ ဘာသာရေး ယုံကြည်မှု၊ နိုင်ငံရေးထင်မြင်ချက်၊ လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသားစစ်မြစ်၊ သို့မဟုတ် အခြား အကြောင်းတစ်ရပ်ရပ်ကို အစွဲပြု၍ လူအချင်းချင်း ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ ဥပဒေ၏အကာအကွယ် ကိုရရှိရန် အခွင့်အရေးရှိသည်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

ဆူဒန်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာ ကြေညာချက် အပိုဒ် ၄၈ အရ ပေါ်ပေါက်လာသည့် ပကတိ အခြေအနေသစ်မှာ လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသား ဖြစ်ခြင်း၊ ဂျင်ဒါ၊ ဘာသာရေး၊ မသန်စွမ်းမှု၊ အသက်အရွယ် သို့မဟုတ် လိင်စိတ် တိမ်းညွတ်မှုတို့ကို အစွဲပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကို တားမြစ်ပြီး ဆူဒန်တစ်ဝန်း ဥပဒေများအပေါ် ကြီးမားသော သက်ရောက်မှုရှိပါသည်။

အောက်တွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း ဆူဒန်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေညာချက် အပိုဒ် ၄၈ အရ ပေါ်ပေါက်လာသည့် ပကတိအခြေအနေသစ်မှာ လူမျိုး သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသားစစ်မြစ်၊ ဂျင်ဒါ၊ ဘာသာရေး၊ မသန်စွမ်းမှု၊ အသက်အရွယ် သို့မဟုတ် လိင်စိတ် တိမ်းညွတ်မှုတို့ကို အစွဲပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကို တားမြစ်ပြီး ဆူဒန်တစ်ဝန်း ဥပဒေများအပေါ် ကြီးမားသော သက်ရောက်မှုရှိပါသည်။ ဆူဒန်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေညာချက် အပိုဒ် ၄၉ မှာမူ အပိုဒ် ၄၈ နှင့်မတူညီဘဲ တိုက်ရိုက်တားမြစ်ချက် မဟုတ်ပါ။ ဖော်ပြထားသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံများကို ဆူဒန်အနေဖြင့် အရေးယူနိုင်ရေးစွမ်းဆောင်နိုင်စေသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက် ဖြစ်ပါသည်။

ယင်းဖြစ်ပေါ်ပြောင်းလဲမှုများမတိုင်မီ ဆူဒန်တွင် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတားမြစ်ရေး ဥပဒေ အများအပြားပြဋ္ဌာန်းထားပြီး စီရင်ထုံးများလည်း များစွာရှိပါသည်။ ဆူဒန်တွင် မတူကွဲပြားမှုကို အုပ်ချုပ်စီမံရန်လည်းကောင်း၊ နိုင်ငံတကာဥပဒေနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ အတိုင်း အရေးယူဆောင်ရွက်ရန်လည်းကောင်း၊ မတူကွဲပြားမှုကိစ္စရပ် ဖြေရှင်းနိုင်ဟန်ရှိမည့် ဥပဒေအများအပြားကို ဆူဒန်က ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပါသည်။ သို့ရာတွင် ဆက်လက်ဖော်ပြထားသည့် ပြည်တွင်းဥပဒေများ ဆန်းစစ်ချက်ကိုကြည့်ပါက ယင်းဥပဒေများသည် အုပ်ချုပ်သူ လူအုပ်စု၏ ယုံကြည်မှုများကို ထင်ဟပ်ဖော်ပြနေလေ့ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပါမည်။

အသွင်ကူးပြောင်းမှု အစိုးရကာလ (၂၀၁၉-၂၀၂၁ ခုနှစ်) အတွင်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေသစ်နှင့်လည်းကောင်း၊ နိုင်ငံသားများအချင်းချင်း တန်းတူညီမျှမှုဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး မူများနှင့်လည်းကောင်း၊ မကိုက်ညီသည့် ၁၉၉၁ ခုနှစ် ရာဇဝတ်ပြစ်မှုအက်ဥပဒေ (Criminal Act) ကို ပြင်ဆင်ခဲ့ပါသည်။ ၁၉၉၁ ခုနှစ် ရာဇဝတ်ပြစ်မှုဆိုင်ရာဥပဒေ (Criminal Code) သည် ဆူဒန်တွင် အစွဲလမ်းဘာသာ ရှာရီယာ (sharia) မူများကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် ဘက်စုံ ဥပဒေစနစ်တစ်ရပ်၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသအဖြစ် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် အထွေ ထွေ ပြင်ဆင်ချက်များဥပဒေ (Miscellaneous Amendments Law) (အခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို ကန့်သတ်သည့်ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ပယ်ဖျက်ခြင်းနှင့် ပြင်ဆင်ခြင်း) ကို ပြဋ္ဌာန်းလျက် ပုဒ်မ ၇၉ (အရက်သေစာဆိုင်ရာ)နှင့် ပုဒ်မ ၁၂၆ (လူများ၊ ဂိုဏ်းဂဏများနှင့် အုပ်စု များ အပြစ်ကိုဆေးကြောခြင်း) အပါအဝင် ရာဇဝတ်ပြစ်မှုဆိုင်ရာဥပဒေ (Criminal Code) ပါ လူ့အခွင့်အရေးများကို ချိုးဖောက်သောပုဒ်မများကို ပြင်ဆင်ခဲ့ပါသည်။ ပြင်ဆင်ချက်ဥပဒေဖြင့် ယခင် ရာဇဝတ်ပြစ်မှုဆိုင်ရာဥပဒေပါ သဟဇာတဖြစ်သည့် ပုဒ်မများကို ဘာသာရေးမတူ

ကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုလျက် ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုကို အခြေခံသည့် ခွဲခြား ဆက်ဆံမှုကို တိုက်ဖျက်သည့် ၂၀၁၉ ခုနှစ် အကူးအပြောင်းကာလ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ညီညွတ်သော ပုဒ်မများဖြင့် အစားထိုးခဲ့ပါသည်။

အကူးအပြောင်းကာလအစိုးရသည် ဆူဒန်နိုင်ငံ သဘောတူလက်မှတ် မထိုးရသေး သော လူ့အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ သဘောတူစာချုပ်အားလုံးကို သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုး ရန် လက်တွေ့လုပ်ငန်းအဆင့်ဆင့် ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့် ဆူဒန်၏ ဒေသအဆင့်နှင့် တစ်ကမ္ဘာလုံး ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကွန်ဗင်းရှင်းစာချုပ်များကို သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးမှု မှတ်တမ်း တိုးတက်ကောင်းမွန်စေရန် လုပ်ဆောင်ခဲ့ပါသည်။ ၁၉၇၉ ခုနှစ် အမျိုးသမီးများကို ခွဲခြား ဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံး ပပျောက်စေရေးသဘောတူစာချုပ် (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) (CEDAW) နှင့် ၂၀၀၃ ခုနှစ် အာဖရိက တိုက်ရှိ အမျိုးသမီးများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် စပ်လျဉ်းသည့် လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် လူမျိုး အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ အာဖရိကပဋိညာဉ်၏ နောက်ဆက်တွဲသဘောတူစာချုပ် (မာပူတိုပရို တိုကော်) (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa) (the Maputo Protocol) ကို သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးရန် အစိုးရအဖွဲ့က ဥပဒေကြမ်းရေးဆွဲခဲ့ပြီး နိုင်ငံတကာပြစ်မှုဆိုင်ရာတရားရုံး (International Criminal Court) (ICC) ၏ ၁၉၉၈ ခုနှစ် ရောမစတတ်ကျူ ဥပဒေ (Rome Statute) ကို သဘောတူ လက်မှတ်ရေးထိုးရန် ဥပဒေကိုလည်း ရေးဆွဲခဲ့ပါသည်။

အောက်ဖော်ပြပါ အပိုင်းများတွင် ဆူဒန်ဥပဒေများတွင် ပါဝင်သည့် မတူကွဲပြားမှု စီမံ ခန့်ခွဲရေး (diversity management) နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဆူဒန်နိုင်ငံ ပြည်တွင်းဥပဒေမူဘောင်ကို ပိုမို၍ အသေးစိတ် ဖော်ပြထားပါသည်။

၂-၂။ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲများ အက်ဥပဒေ ၂၀၀၈ ခုနှစ် (၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ပြင်ဆင် ထားသည်)

လူနည်းစုများနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ လွှတ်တော်တွင် ကိုယ်စားပြုပါဝင်မှုကို စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများဖြင့် သတ်မှတ်ဆောင်ရွက်သင့်ပါသည်။ ယင်းစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ တွင် ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ၊ နိုင်ငံရေးပါတီဥပဒေများ၊ အထွေထွေ လွှတ်တော်စည်းမျဉ်းများနှင့် လူနည်းစုနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို ကိုင်တွယ် သော အထူးလွှတ်တော်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ပါဝင်သင့်ပါသည်။ အထူး သဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲအက်ဥပဒေများသည် နိုင်ငံအဆင့် လွှတ်တော်များတွင် လူနည်းစုများ ပါဝင်သည့် သဘောသဘာဝနှင့် အတိုင်းအတာ နှစ်ရပ်လုံးအပေါ် ကြီးမားသော သက်ရောက်မှု ရှိပါသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် လူနည်းစုကိုယ်စားလှယ်လောင်းများသည် ပုံမှန် ရွေးကောက်ပွဲ လမ်းကြောင်းမှလည်းကောင်း၊ လွှတ်တော်တွင် လူနည်းစုများပါဝင်ရေး လွယ်ကူချောမွေ့စေရန် စီစဉ်ထားသည့် အထူးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဖြင့်လည်းကောင်း ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံနိုင် ပါသည်။

သို့ရာတွင် ၂၀၀၈ ခုနှစ် ဆူဒန်အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲအက်ဥပဒေသည် ဆူဒန်တွင် အများပြည်သူ မူဝါဒချမှတ်သည့် အဖွဲ့အစည်းများအတွင်း လူနည်းစုများ ကိုယ်စားပြုပါဝင်နိုင်

စေရေး စွမ်းဆောင်နိုင်စေရန် စီစဉ်ထားခြင်းမရှိပါ။ အက်ဥပဒေတွင် လူနည်းစု ကိုယ်စားပြုမှု အတွက် ပြဋ္ဌာန်းချက်များ သို့မဟုတ် အစီအမံများ မပါရှိပါ။ လူနည်းစုအုပ်စုများ အချိုးကျ ကိုယ်စားပြုပါဝင်ရေးကိုလည်း ပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းမရှိပါ။ သို့ဖြစ်၍ အချို့သောလူနည်းစုအုပ်စုများ နိုင်ငံရေးတွင် ကာလကြာရှည်ဖယ်ထုတ်ခံရခြင်းကို ဖြေရှင်းထားခြင်းမရှိပါ။ ဤဥပဒေချို့ယွင်း ချက်ကြောင့်လည်းကောင်း အခြားအကြောင်းများကြောင့်လည်းကောင်း ဆူဒန်တွင် ငြိမ်းချမ်းရေး တည်ဆောက်မှုနှင့် ငြိမ်းချမ်းစွာအတူယှဉ်တွဲ နေထိုင်ရေးကို ထိခိုက်ပါသည်။ တောင်ဆူဒန် ၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် ခွဲထွက်သွားပြီးနောက် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ဥပဒေကိုပြင်ဆင်ခဲ့ပါသည်။ ထို့နောက် ၂၀၁၄ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် သမ္မတ အိုမာအယ်ဘာရှီ (Omar al-Bashir) က တစ်နိုင်ငံလုံး အဆင့်မြှင့်တင်ထောင်ထားသော ပါတီများ၊ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ ကိုယ်စားလှယ် များနှင့် အမျိုးသားဆွေးနွေးပွဲ ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။ ယင်းဆွေးနွေးပွဲမှ ထွက်ပေါ်လာသည့် စာတမ်း တွင် ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေသစ် မူကြမ်းရေးဆွဲရန် အကြံပြုထားပါသည်။

ရွေးကောက်ပွဲစနစ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ဆိုင်ရာ အဆိုပြုမည်ဆိုပါက မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး လိုအပ်ချက်ကို ဖြေရှင်း ဆောင်ရွက်ရေး၊ လူနည်းစုများနှင့် ဖယ်ကြည့်ခံရမှုအုပ်စုများ ပါဝင်ရန် ဆောင်ရွက်ရေးတို့ကိုပါ ထည့်သွင်းအဆိုပြုရပါမည်။

ဆူဒန်တွင် ရွေးကောက်ပွဲစနစ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးဆိုင်ရာ အဆိုပြုမည်ဆိုပါက မတူ ကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေး လိုအပ်ချက်ကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ရေး၊ လူနည်းစုများနှင့် ဖယ်ကြည့်ခံ လူမှုအုပ်စုများပါဝင်ရန် ဆောင်ရွက်ရေးတို့ကိုပါ ထည့်သွင်းအဆိုပြုရပါမည်။ အုပ်ချုပ်ရေး အင်စတီကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်းစနစ်) များကို အုပ်စိုးသူအလွှာ အုပ်စုတစ်စုကသာ ကြီးစိုးသည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်မဖြစ်စေရန် စီစဉ်ရပါမည်။ တရားမျှတသော ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်ပွဲ များဖြင့် ကိုယ်စားလှယ်များကိုရွေးချယ်သည့်တိုင် လွှတ်တော်များမှာ 'ကိုယ်စားပြုနိုင်မှုမရှိ' ဘဲ ဖြစ်တတ်ကြောင်း၊ အထူးသဖြင့် အမျိုးသမီးများ၊ တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများ၊ ဆင်းရဲသားများ၊ ပညာအရည်အချင်းနိမ့်ကျသော လူတန်းစားများကို ကိုယ်စားပြုမှု နည်းပါးလေ့ရှိကြောင်း ထောက်ပြချက်များ ရှိပါသည် (Bird 2003: 2)။

ဤကဲ့သို့ဖြစ်မှုကို ပယ်ဖျက်ရန် အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ဘူဂျန်ဒီ၊ ခရိုအေးရှား၊ ဒိန်းမတ်၊ ဂျော်ဒန်၊ လက်ဘနွန်၊ မွန်တီနီဂရိုး၊ နီပေါ၊ နယူးဇီလန်၊ ပနားမား၊ ရိုမေးနီးယား၊ စင်ကာပူနှင့် ဆလိုဗေးနီးယားကဲ့သို့သော အချို့ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများတွင် လူနည်းစု ကိုယ်စားပြုပါဝင်နိုင်စေ ရန် 'ကိုယ်စားလှယ်နေရာ သီးသန့်သတ်မှတ်ပေးသည့်' ('reserved seats') ချဉ်းကပ်ပုံကို ကျင့်သုံးကြပါသည်။ ယင်းနိုင်ငံအချို့ကို နှိုင်းယှဉ်လေ့လာရာ အောက်ပါတို့ကိုတွေ့ရှိရပါသည်။

အထူးရွေးကောက်ပွဲ အစီအမံများကို အသုံးပြုသော နိုင်ငံအများစုတွင် လူနည်းစုများနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများအတွက် ထိုကဲ့သို့သော တန်းတူရေးအထူး စီမံဆောင်ရွက်ချက် (affirmative action) ဆောင်ရွက်ပေးခြင်းကို ပြည်တွင်းတွင် ဆန့်ကျင်မှုများစွာ ကြုံတွေ့ရခြင်းမရှိပါ။ အစီအမံများကို ရံဖန်ရံခါ ပြန်လည်သုံးသပ် လျက် လူနည်းစုများ နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှု တိုးတက်မြင့်မားလာသည့် အကျိုးကျေးဇူးရှိကြောင်း အထောက်အထားဖြင့် ပြသနိုင်ပါက ယင်းသို့သော အစီအမံ များကို ထောက်ခံမှု ပိုမိုအားကောင်းလာနိုင်ပါသည်။ လူနည်းစု/ဌာနေတိုင်းရင်းသား အုပ်စုများ၏ အကျိုးစီးပွားများကို ကိုယ်စားပြုနိုင်ရေးဆောင်ရွက်ရာတွင်မူ တန်းတူရေး အထူးစီမံဆောင်ရွက်ချက်များ၏ ထိရောက်မှုမှာ အမျိုးမျိုးရှိသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ နိုင်ငံရေးစနစ်၏ အထွေထွေစီစဉ်ထားရှိမှု ပုံစံ၊ လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ ပကတိအခြေအနေ နှင့် လူနည်းစု/ဌာနေတိုင်းရင်းသား အုပ်စုများ၏ သွင်ပြင်လက္ခဏာများသည်လည်း

အထူးရွေးကောက်ပွဲ အစီအမံများ၏ ထိရောက်မှုကို အပြောင်းအလဲဖြစ်စေပါသည်။ ဥပမာ သီးသန့်ကိုယ်စားလှယ်နေရာများ သတ်မှတ်ပေးခြင်းဖြင့် လူနည်းစု/ဌာနေ တိုင်းရင်းသားအုပ်စုများ၏ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်စေရေးအတွက် ထိရောက်သော နည်းလမ်းဖြစ်သော်လည်း ဟန်ပြကိုယ်စားပြုခြင်း၊ အမှန်တကယ် ကိုယ်စားမပြုဘဲ ကြိုးဆွဲခံရခြင်း/ ကိုယ့်လူသူဘက်သား ဖြစ်သွားခြင်းများလည်း ဖြစ် နိုင်ပါသည်။ - (Protsyk and Sachariew 2012: 6-7)

ဥပမာ အီသီယိုးပီးယား ဖက်ဒရယ်ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၁၉၉၅ ခုနှစ်) တွင် အထက်လွှတ်တော်၌ လူနည်းစုများအတွက် ကိုယ်စားလှယ်နေရာ ၂၀ သတ်မှတ်ပေးထားပါသည်။ အီသီယိုးပီးယားဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၅၄ (၃) တွင် 'လူဦးရေ အလိုက် ရွေးကောက်တင်မြှောက်သော လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များနှင့် လူနည်းစုလူမျိုးများနှင့် ပြည်သူများ အထူးကိုယ်စားပြုပါဝင်မှုအရ ရွေးကောက်တင်မြှောက်သော လွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ်များအပါအဝင် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အရေအတွက်မှာ ၅၅၀ ထက် မကျော် လွန်စေရ ယင်းတို့အနက် လူနည်းစုလူမျိုးများနှင့် ပြည်သူများအတွက်အနည်းဆုံး ကိုယ်စားလှယ် နေရာ ၂၀ ရှိစေရမည်' ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။ ထို့အပြင် အပိုဒ် ၅၄ (၇) တွင် 'လွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ်သည် ဥပဒေနှင့်အညီ မဲဆန္ဒရှင်ပြည်သူများက အယုံအကြည်မရှိတော့ပါက ကိုယ်စားလှယ်အဖြစ် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အပ်နှင်းခံရမှု (mandate) ကို ဆုံးရှုံးနိုင် သည်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ ဂျာမန် ဖက်ဒရယ်စနစ်တွင် ဘရန်ဒန်ဘတ်နယ်မြေ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ (၁၉၉၂ ခုနှစ်တွင် ပြဋ္ဌာန်းပြီး ၂၀၁၁ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၁၉ ရက်တွင် ပြင်ဆင် သည်) အရ ယင်းပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သော ဆာ့ဘ် (Serb) လူနည်းစုအတွက် အခွင့်အရေး များကို ပြဋ္ဌာန်းပေးထားပါသည် (ပုဒ်မ ၂၅)။

ဆူဒန်သည် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်မှုနှင့် ပြည်တွင်းစစ်များကို နှစ်ပေါင်း ၃၀ ကြုံတွေ့ရ ပြီးနောက် ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဧပြီလမှစ၍ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ရေရှည်တည်မြဲသော ဒီမိုကရေစီ တည်ဆောက်ရေး အကူအပြောင်းကာလကို ဖြတ်သန်းလျက်ရှိပါသည်။ အမျိုးသားညီညွတ်ရေး တည်ဆောက်ပြီး ငြိမ်းချမ်းစွာအတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ရေးနှင့် နိုင်ငံရေးတည်ငြိမ်မှု တည်ထောင်နိုင် ရန်အလို့ငှာ အကူအပြောင်းကာလအတွင်း နိုင်ငံတော်အဆင့်ဥပဒေများဖြင့် မတူကွဲပြားမှု စီမံ ခန့်ခွဲရေးကို အောင်မြင်စွာဆောင်ရွက်နိုင်ရန် အထူးအရေးကြီးပါသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများ ကိုယ်စားပြုပါဝင်မှုနည်းပါးနေခြင်းကို ပြင်ဆင်ရန်ဥပဒေများ ပြဋ္ဌာန်း ထားရှိသည့် နိုင်ငံအရေအတွက် နည်းပါးပါသည်။ ထို့အပြင် နိုင်ငံတွင်းရှိ လူနည်းစုများ အတွက် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်နေရာများ သီးသန့်သတ်မှတ်ပေးထားသည့် နိုင်ငံအများစု မှာ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံသစ်များ သို့မဟုတ် ဒီမိုကရေစီမဟုတ်သော နိုင်ငံများသာဖြစ်ကြပြီး တိုင်းရင်းသားငြိမ်းချမ်းရေး ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ရန် သို့မဟုတ် နိုင်ငံတွင်းရှိ လူနည်းစုများ၏ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ကိုကန့်သတ်ရန် ယင်းအစီအမံများ လိုအပ်သောကြောင့် ဆောင်ရွက်ထား ကြခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဒီမိုကရေစီအခြေခိုင်ပြီးသော နိုင်ငံအနည်းငယ်တွင်လည်း သတ်မှတ်ထား သော ဌာနေတိုင်းရင်းသား အသိုက်အဝန်းများအတွက် ကိုယ်စားလှယ်နေရာ သီးသန့်သတ်မှတ် ပေးထားခြင်းများ ရှိပါသည်။ ဒီမိုကရေစီအခြေကျခိုင်မာပြီးသော နိုင်ငံများတွင် တိုင်းရင်းသား လူနည်းစုများအတွက် ခွဲတမ်းသတ်မှတ်ပေးသည့် ဥပဒေများပြဋ္ဌာန်းထားခြင်း မတွေ့ရှိရပါ (Bird 2003: 3)။

အမျိုးသားညီညွတ်ရေး တည်ဆောက်ပြီး ငြိမ်းချမ်းစွာ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ရေးနှင့် နိုင်ငံရေးတည်ငြိမ်မှု တည်ထောင်နိုင်ရန် အလို့ငှာ အကူအပြောင်းကာလအတွင်း နိုင်ငံတော်အဆင့် ဥပဒေများဖြင့် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးကို အောင်မြင်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် အထူးအရေးကြီး ပါသည်။

စင်စစ် ဆူဒန်တွင် လူနည်းစုကိုယ်စားပြုမှုဆိုင်ရာ အခြေအတင်ဆွေးနွေးမှုများမှာ ၁၉၆၄ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလတွင် ပထမစစ်အစိုးရပြုလဲသွားပြီးချိန်မှစတင်၍ ကာလကြာရှည် ရှိခဲ့ပါသည်။ ၁၉၆၅ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံရေးသမားများစားပွဲဝိုင်း ဆွေးနွေးပွဲညီလာခံ ကျင်းပလျက် အကောင်းဆုံးဖြေရှင်းချက် ဖော်ထုတ်နိုင်ရေးဆွေးနွေးခဲ့ရာ ဗဟိုအစိုးရက ပြည်နယ်များသို့ အာဏာအချို့ လွှဲပြောင်းပေးရေးလည်း ပါဝင်ခဲ့ပါသည်။ တောင်ပိုင်းပြည်နယ်များအနေဖြင့် ပြည်နယ်လွှတ်တော်၏ပံ့ပိုးမှုဖြင့် နယ်မြေဒေသယဉ်ကျေးမှုများနှင့် ဘာသာစကားများကို ထိန်းသိမ်း၍မြှင့်တင်ရန် ဖြစ်ပါသည် (Ahmad 2010: 5)။ သို့ရာတွင် စားပွဲဝိုင်းဆွေးနွေးပွဲမှ အကြံပြုချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း မရှိပါ။ နယ်မြေဒေသကိုယ်စားပြုမှု ရရှိရေး ရုန်းကန်လှုပ်ရှားမှုများသည် နောက်ဆုံးတွင် တောင်ဆူဒန်ခွဲထွက်ခြင်းဖြင့် အဆုံးသတ်ခဲ့ပါသည်။ တစ်နိုင်ငံလုံးရှိ မတူကွဲပြားသောအုပ်စုများကို ကိုယ်စားပြုပါဝင်စေရေး ရေရှည်တည်တံ့သည့် ဖြေရှင်းချက် မရရှိခဲ့ပါ။

၂-၃။ ဒေသန္တရအစိုးရအက်ဥပဒေ ၂၀၀၃ ခုနှစ်

ပဋိပက္ခအလွန် ဆူဒန်နိုင်ငံတွင် ဒေသန္တရအာဏာပိုင်အများစုအတွက် တန်းတူညီမျှမှု နှင့် မတူကွဲပြားမှုတို့မှာ အဓိက ဦးစားပေးကိစ္စရပ်များဖြစ်ပါသည်။ ပဋိပက္ခများ ဆက်လက် ဖြစ်ပွားနေခြင်းကိုကြည့်ပါက ဒေသန္တရအစိုးရအတွင်း ရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းအားလုံး၏ အသံ များကို ဖော်ထုတ်ကြားသိနိုင်ရေး နောက်ထပ်ဆက်လက်ဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်နေသေးကြောင်း တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်။ မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေး နယ်ပယ်တစ်ခုဖြစ်သော ဤအပိုင်းကို ဆူဒန် ကြားကာလ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ၂၀၀၃ ခုနှစ် ဒေသန္တရအစိုးရအက်ဥပဒေတို့ဖြင့် အုပ်ချုပ် စီမံဆောင်ရွက်ပါသည်။

နိုင်ငံ၏ စည်းလုံးညီညွတ်မှုကို ထင်ဟပ် ပေါ်လွင်စေလျက် ပြည်သူလူထုအကြား မတူကွဲပြားမှုကို ဖော်ထုတ်ကျင့်သုံး နိုင်ရန် ဒေသန္တရအစိုးရအဆင့်သည် အထူးအရေးကြီးပါသည်။

နိုင်ငံ၏ စည်းလုံးညီညွတ်မှုကို ထင်ဟပ်ပေါ်လွင်စေလျက် ပြည်သူလူထုအကြား မတူ ကွဲပြားမှုကို ဖော်ထုတ်ကျင့်သုံးနိုင်ရန် ဒေသန္တရအစိုးရအဆင့်သည် အထူးအရေးကြီးပါသည်။ ၂၀၀၉ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကြေညာချက် အပိုဒ် ၉ (၁) (ဂ) တွင် ဒေသန္တရ အစိုးရအဆင့်သည် အများပြည်သူ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရေးကို အားပေးမြှင့် တင်ပြီး နိုင်ငံသားများ၏ အခြေခံလိုအပ်ချက်များကို ထုတ်ဖော်ပေးသည်ဟု ဖော်ပြထားပါ သည်။ ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဆူဒန် ကြားကာလ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၂၄ နှင့် နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ပါက ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်မှုစနစ်ကို ဆူဒန်၏ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး နည်းလမ်းကိရိယာတစ်ရပ် အဖြစ်အသုံးပြုမည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကြေညာချက်ပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်မှာ ပိုမိုကောင်း မွန်ပါသည်။ ဆူဒန် ကြားကာလ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၄ တွင် ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်မှုကို အနိမ့်ဆုံး အစိုးရအဆင့်အဖြစ် ယေဘုယျ သတ်မှတ်ဖော်ပြထားပါသည်။ ၂၀၀၃ ခုနှစ် ဒေသန္တရ အစိုးရအက်ဥပဒေ ပုဒ်မ ၄ (၂) တွင် စည်ပင်သာယာနယ်မြေများနှင့် ဒေသန္တရအစိုးရများ တည် ထောင်ရာတွင် လိုက်နာရမည့် စံချိန်စံနှုန်းများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များကို ဖော်ပြထားပါသည်။ သို့ရာတွင် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုရေး ထည့် သွင်းထားခြင်းမရှိပါ။ ထို့အပြင် ဒေသန္တရအစိုးရအက်ဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၀ နှင့် ၁၆ တွင် ဒေသန္တရ လွှတ်တော်များနှင့် မြို့ဝန်များ၏တာဝန်များကို ဖော်ပြရာ၌ အမျိုးသားသဟဇာတဖြစ်မှုနှင့် ဆူဒန် ပြည်သူအားလုံး ငြိမ်းချမ်းစွာအတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ရေး အားပေးမြှင့်တင်ရမည့်တာဝန်ကို ရည်ညွှန်း

ဖော်ပြထားခြင်းမရှိပါ။ ဒေသန္တရအစိုးရအက်ဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၇ (၁) (၂) တွင် ဒေသန္တရ လွှတ်တော် များကို ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည့်လုပ်ငန်းစဉ်ကို အသေးစိတ်ဖော်ပြရာ၌ မတူကွဲပြားမှု စီမံ ခန့်ခွဲရေးကိစ္စ မပါဝင်ပါ။ ပုဒ်မ ၂၇ (၂) တွင် ကိုယ်စားလှယ်နေရာ ခွဲဝေသတ်မှတ်ရေး ဖော်ပြ ထားရာ အမျိုးသမီးများကို အထူးတိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ရေးစနစ် ပါဝင်သော်လည်း လူနည်းစုများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ပါဝင်ခြင်းမရှိပါ။

ယင်းပုဒ်မများသည် ဒေသန္တရအစိုးရအဆင့်တွင် မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုရေး အတွက် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များအပေါ် စည်းနှောင်မှုရှိသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များဟု မဆို နိုင်ပါ။ စည်ပင်သာယာ နယ်မြေများနှင့် ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်ရေးအတွင်း ရှင်းလင်းစွာ စည်းမျဉ်း သတ်မှတ်ထားသော မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေး မပါရှိသော်လည်း ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဆူဒန် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေတွင် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကိုကျင့်သုံးပြီးနောက် ဒေသန္တရအစိုးရများနှင့် ဥပဒေပြုအဖွဲ့ အစည်းများတွင် လူမျိုးစုကိုယ်စားလှယ်များကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းဖြင့် ဒေသန္တရအစိုးရများ သည် မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကို ပိုမိုကျင့်သုံးလာကြပါသည်။ မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးကိစ္စရပ်များအပေါ် အာရုံစူးစိုက်မှု အနည်းအများအပေါ်မူတည်၍ အထူးသဖြင့် ပဋိ ပက္ခကြောင့် ထိခိုက်သောနယ်မြေဒေသများတွင် အချို့သောလုပ်ငန်းစဉ်များကို ဒေသန္တရအစိုးရ များက ပိုမိုကျင့်သုံးများပါသည်။ ဒေသန္တရအစိုးရ စီမံခန့်ခွဲသူများသည် တစ်ဦးချင်းအနေဖြင့် နောက်ခံအကြောင်းအချက်များ မည်သို့ပင်ရှိစေကာမူ မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေးကိစ္စရပ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများရှိပါက ဒေသန္တရအစိုးရသည် မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် များကို ပိုမိုကျင့်သုံးလေ့ရှိကြောင်း အလွန်ရှင်းလင်းစွာ တွေ့မြင်နိုင်ပါသည် (Abbink 1991: 1-21)။

စည်ပင်သာယာ နယ်မြေများနှင့် ဒေသန္တရ အုပ်ချုပ်ရေးအတွင်း ရှင်းလင်းစွာ စည်းမျဉ်း သတ်မှတ် ထားသော မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး မပါရှိသော်လည်း ဒေသန္တရ အစိုးရ များသည် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်များကို ပိုမိုကျင့်သုံး လာကြပါသည်။

မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များကို ကျင့်သုံးလင့်ကစား ဆူဒန်တွင် ဒေသန္တရ အစိုးရစနစ်အတွင်း အကြီးစားပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများလုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်လျက်ရှိပါသည်။ ယင်းပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်လည်းကောင်း၊ အခြားဥပဒေများ နှင့်လည်းကောင်း ညီညွတ်ရမည့်အပြင် -

- ၁။ ပြည်သူ့လူထုအကြား မတူကွဲပြားမှုကို ဖော်ထုတ်ကျင့်သုံးသည့် တစ်ချိန်တည်းမှာပင် နိုင်ငံ၏ စည်းလုံးညီညွတ်မှုကို ထင်ဟပ်ပေါ်လွင်စေလျက် ဆူဒန်ပြည်သူ့အားလုံးအကြား အမျိုးသားအဆင့် သဟဇာတဖြစ်မှုနှင့် ငြိမ်းချမ်းစွာ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်ရေးကို အား ပေးမြှင့်တင်ရပါမည်။
- ၂။ နယ်မြေဒေသတွင်း ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ မတူကွဲပြားမှု ကြွယ်ဝခြင်းကို အသိအမှတ်ပြု ပြီး ယဉ်ကျေးမှုအမျိုးမျိုး သဟဇာတဖြစ်စွာ တိုးတက်ထွန်းကားလျက် အထူးသဖြင့် အစိုးရ မီဒီယာနှင့် ပညာရေးတို့မှတစ်ဆင့် ထုတ်ဖော်တင်ပြ နိုင်ရပါမည်။
- ၃။ သက်ဆိုင်ရာနယ်မြေဒေသ ပိုင်နက်နယ်မြေအတွင်း လူအုပ်စုအားလုံးကို ကိုယ်စားပြု နိုင်ရန်နှင့် လူနည်းစုအုပ်စုများသည် မိမိတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုများကို ထုတ်ဖော်နိုင်ရန် ဒေသန္တရအဆင့်အစိုးရကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၅ အပေါ် အခြေခံလျက် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရပါမည်။

- ၄။ ဌာနေတိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကို အလေးဂရုပြုပြီး သက်ဆိုင်အကျိုးဝင်ပါက ပညာရေးစနစ်တွင် အသုံးပြုသွားရန် ဖြစ်ပါသည်။
- ၅။ နယ်မြေဒေသ နယ်နိမိတ်များကို လူမျိုးစုပဋိပက္ခဖြစ်စေဘဲ သတ်မှတ်နိုင်ရန် ဖော် ထုတ်ရပါမည်။

၂-၄။ ၁၉၉၆ ခုနှစ် ခါတွမ် အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုအက်ဥပဒေ (KHARTOUM PUBLIC ORDER ACT, 1996)

၁၉၉၆ ခုနှစ် ခါတွမ် အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှု အက်ဥပဒေ (Khartoum Public Order Act of 1996)သည် နိုင်ငံသားများကို မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အလိုက်နှင့် ကျား-မ အလိုက် ခွဲခြားသည့် အရေးကြီးဆုံး ဥပဒေများတွင် တစ်ခုအပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။

နိုင်ငံသားများကို မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အလိုက်နှင့် ကျား-မ အလိုက်ခွဲခြားသည့် အရေးကြီးဆုံး ဥပဒေများတွင် တစ်ခု အပါအဝင်ဖြစ်သော ၁၉၉၆ ခုနှစ် ခါတွမ် အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှု အက်ဥပဒေ (Khartoum Public Order Act of 1996) ကို ၂၀၁၉ ခုနှစ်တွင် အယ်ဘာရှီ အစိုးရ ပြုတ်ကျသွားပြီးနောက် အကူးအပြောင်းကာလအစိုးရက ဆောင်ရွက်ခဲ့သည့် ဥပဒေပြုရေး ဖြေရှင်းပြောင်းလဲမှုများ၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသအဖြစ် ဆူဒန်အစိုးရက ပယ်ဖျက်ခဲ့ပါသည်။ ယင်း ဥပဒေမှာ ခါတွမ် ပြည်နယ်တွင် ကျင့်သုံးရန်ဖြစ်သော်လည်း ဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များမှာ ၁၉၈၉ ခုနှစ် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်မှုကာလက နိုင်ငံတော်၏ နိုင်ငံရေးအယူဝါဒကို ထင်ဟပ်ပါ သည်။ ထိုဥပဒေကို ကနဦးတွင် ခါတွမ်ပြည်နယ်အုပ်ချုပ်ရေးမှူးက အမိန့်ဒီကရီအဖြစ် ထုတ် ပြန်ခဲ့ပြီး ၁၉၉၆ ခုနှစ်တွင် ခါတွမ်ပြည်နယ်လွှတ်တော်က အတည်ပြုလျက် ၁၁ ကြိမ်မြောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အမိန့်ဒီကရီ အပိုဒ် ၄၁ နှင့်အညီ ဥပဒေအဖြစ်ထုတ်ပြန်ပါသည်။

အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုအက်ဥပဒေမှာ လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း ကိုယ်ကျင့် စာရိတ္တပျက်ပြားမှုကို တိုက်ဖျက်ရန်၊ အရက်သေစာသောက်စားခြင်းကို ပြစ်ဒဏ်ပေးရန်၊ ဈေး နေရာများ စီစဉ်သတ်မှတ်ရန်နှင့် အများပြည်သူနေရာများသို့ သွားရောက်သည့်အခါ ဝတ်စား ဆင်ယင်ပုံကိုထိန်းချုပ်ရန် ပြဋ္ဌာန်းခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက် အများစုကို ရာဇဝတ် ပြစ်မှုတရားရုံးများက ကိုင်တွယ်ပါသည်။ ပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် အများပြည်သူငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုကို နှောင့်ယှက်ခြင်း၊ ခွင့်ပြုချက်မရဘဲ တေးဂီတပွဲများ ပြုလုပ်ခြင်း၊ ကိုယ်ကျင့်သိက္ခာပျက်ပြား သည့်နည်းလမ်းဖြင့် ဝတ်စားဆင်ယင်ခြင်း၊ အမျိုးသမီးများသည် အမျိုးသားများရှေ့မှောက်တွင် ကခုန်ခြင်း သို့မဟုတ် အမျိုးသား အမျိုးသမီး ရောနှောလက်ခံသော ဆံသဆိုင်များတွင် အလုပ် လုပ်ကိုင်ခြင်းကဲ့သို့သော ပြစ်မှုများကိုဖော်ပြထားပါသည်။ ယင်းပြစ်မှုများအတွက် ပြစ်ဒဏ်မှာ ကြိမ်ဒဏ်အချက် ၄၀ ဖြစ်ပါသည်။

အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှု အက်ဥပဒေ (Public Order Act) သည် မိမိတို့ကိုယ်တိုင်နှင့် မိသားစု အသက်မွေး ဝမ်းကျောင်းမှုအတွက် အရက်ချက် လုပ်ရောင်းချကြရသည့် အမျိုးသမီးများ၏ ဘဝအခြေအနေ များကို စာနာမှုမရှိပါ။

သို့ရာတွင် တရားရုံးများသို့ စွဲတင်ခြင်းခံရသော မှုခင်းအများစုတွင် မွတ်ဆလင်မဟုတ် သော အမျိုးသမီးများပါဝင်သည်။ ယင်းအမျိုးသမီးများနေထိုင်ရာ ရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းများ သည် အက်ဥပဒေအတွက် လမ်းညွှန်အဖြစ် အသုံးပြုထားသည့် ရှာရီယာ (sharia) ဥပဒေများ ကို လိုက်နာကျင့်သုံးခြင်းမရှိပါ။ ယင်းရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းများတွင် အရက်သောက်ခြင်းနှင့် အရက်ချက်လုပ်ခြင်းကို တားမြစ်ထားခြင်းမရှိဘဲ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်အစဉ်အလာများနှင့် လူမှု ဆက်ဆံရေး ဓလေ့ထုံးတမ်းများရှိပါသည်။ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် အစဉ်အလာ လူမှုပွဲလမ်းများတွင် အမျိုးသမီးများ ပါဝင်ခြင်းကိုလည်း ခွင့်ပြုထားပါသည်။ ဤဆန့်ကျင်ဘက်ပုံရိပ်ဖြစ်မှုကြောင့် မွတ်ဆလင်မဟုတ်သော ဆူဒန်အမျိုးသမီးအများအပြား ထောင်သွင်းအကျဉ်းချခံရပါသည်။ အမျိုး သမီးများ ကျူးလွန်သည်ဟု စွဲချက်တင်သော 'ရာဇဝတ်ပြစ်မှုများ' အားလုံး၏ ၈၀% မှာ အရက်

သေစာနှင့်စပ်လျဉ်းသည့် ပြစ်မှုများဖြစ်ပါသည် (Doebbler 2001:10)။ ထို့အပြင် အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုအက်ဥပဒေ (Public Order Act) သည် မိမိတို့ကိုယ်တိုင်နှင့် မိသားစု အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းမှုအတွက် အရက်ချက်လုပ်ရောင်းချကြရသည့် အမျိုးသမီးများ၏ ဘဝအခြေအနေများကို စာနာမှုမရှိပါ။

လက်ရှိ လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင်းနှင့် နိုင်ငံရေးပကတိအခြေအနေတွင် ၁၉၉၆ ခုနှစ် အများပြည်သူ ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှု အက်ဥပဒေသည် အစွလာမ်ဘာသာနှင့်အညီ အများပြည်သူဘဝနေထိုင်မှုဖြစ်စေရေး (Islamization of public life) ကို ပံ့ပိုးပေးခြင်းဖြစ်ပြီး ၂၀၀၅ ခုနှစ် ကြားကာလ အမျိုးသား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးမူဘောင် အထူးသဖြင့် နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ သဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Civil and Political Rights) နှင့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ် (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) တို့တွင် ပါဝင်သော အခွင့်အရေးပြဋ္ဌာန်းချက်များ (Bill of Rights) အရ အသိအမှတ်ပြုဖော်ဆောင်ပေးရန် သတ်မှတ်ထားသော လူတစ်ဦးချင်း၏ အခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များမှ အလှမ်းဝေးသွားပါသည် (REDRESS 2014: 5)။

၂-၅။ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေ (CUSTOMARY LAW)

ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေ၏ အဓိကဦးတည်ချက်တစ်ရပ်မှာ နှစ်ဘက်အလျှော့ပေးဖြေရှင်းခြင်း (compromise)၊ ကြေအေးခြင်း (conciliation) နှင့် အလျော်အစားပေးခြင်း (compensation) သို့မဟုတ် ကျူးလွန်မှု သို့မဟုတ် ပြစ်မှုကြောင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း ဟန်ချက်မညီဖြစ်မှုကို ပြန်လည်၍ ဟန်ချက်ညီစေခြင်းအားဖြင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်လုံးအတွင်းရှိ ရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းများအကြား ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် သဟဇာတဖြစ်မှု တည်တံ့ခိုင်မြဲစေရန်ဖြစ်ပါသည် (Makec 2007: 134)။

ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများအတွက် လမ်းညွှန်အဖြစ် အသုံးပြုသော မူများနှင့် တရားရုံးများရှိ အစဉ်အလာအာဏာပိုင်များ အသုံးပြုသည့်မူများ၊ နိုင်ငံ၏ ဥပဒေများတွင် ပြဋ္ဌာန်းထားပြီး နိုင်ငံ၏တရားရုံးများတွင် ကျင့်သုံးလျက်ရှိသည့် အရေးယူဆောင်ရွက်ရေးမူများအကြားတွင် သိသာထင်ရှားသော ကွာခြားချက်များရှိပါသည်။ ဆူဒန်တွင် ကိုလိုနီခေတ်အတွင်းနှင့် နောက်ပိုင်းကာလများတွင် အကြီးအကဲများ (chiefs)၊ အာရပ်စော်ဘွား ရှိတ်များ (sheikhs) နှင့် ရွာသူကြီးများ (omdas) နေရာတွင် တရားရုံးစနစ်သစ်တစ်ရပ်ဖြင့် အစားထိုးခဲ့ပါသည်။ ယင်းတရားရုံးများ၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် တရားမျှတမှု အယူအဆမှာ များစွာကွာခြားပြီး ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်ခြင်းနှင့် ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းကို ပိုမိုအလေးပေးပါသည်။ သို့သော် အားလုံး သဘောတူညီနိုင်သောစနစ်ကို ချမှတ်နိုင်ရန်ရှာဖွေရင်း နောက်ပိုင်း နိုင်ငံရေးအပြောင်းအလဲအချို့ ဖြစ်ပွားပြီးနောက် အစဉ်အလာအာဏာပိုင်များ၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်ကို ပြန်လည်ထူထောင်ပေးခဲ့ပါသည်။ နယ်မြေဒေသတွင်း ပြည်သူလူထု၏တရားရုံးများတွင် ရှေ့နေမဟုတ်သူများ၏ အခန်းကဏ္ဍလည်း ပြန်လည်ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပြီး ယင်းစနစ်ကို ၁၉၈၆ ခုနှစ်မှ စတင်၍ ကျင့်သုံးလျက်ရှိပါသည်။ ထို့နောက် ၂၀၀၄ ခုနှစ် မြို့နှင့် ကျေးလက်တရားရုံးများဆိုင်ရာ စည်းမျဉ်းများ ထုတ်ပြန်သောအခါ အမည်ပြောင်းလဲခဲ့ပါသည် (Sudan 2004)။

‘သဘောသဘာဝအားဖြင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေသည် အမျိုးသမီးများနှင့် ကလေးသူငယ်များအတွက် လူ့အခွင့်အရေးများ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရာတွင် အားနည်းတတ်ပါသည်။ သို့သော် နယ်မြေခံတရားမျှတမှု လုပ်ဆောင်သူများ၏ တစ်ဦးချင်း ကြားဝင်ဆောင်ရွက်မှုများကြောင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများ တစ်စတစ်စ တိုးတက်ကောင်းမွန်ပြီး အင်အားကောင်းလာနိုင်ပါသည်။’

ဤအပြောင်းအလဲမှာ ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်မှုအတွက် အားသာချက်များရှိပြီး အာဏာပိုင်များ၏ လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့်စပ်လျဉ်းသည့် ရှုမြင်ပုံများနှင့် ဆန့်ကျင်သောအရေးကိစ္စများအတွက် မူ အားနည်းချက်ရှိနိုင်ပါသည်။

ဒေသခံရဲများ၊ ရှေ့နေချုပ်ရုံးနှင့် ဆူဒန်တစ်ဝန်း အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခအလွန် နယ်မြေဒေသများ (နှင့် မြို့တော်ပြင်ပ) ရှိ တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍတို့သည် စွမ်းဆောင်ရည်တည်ဆောက်ရန် အထူးလိုအပ်လျက်ရှိသည်ကို ထောက်ရှုလျက် ရပ်ရွာအသိုက်အဝန်း/ဓလေ့ထုံးတမ်း ကွန်ရက် ကြီးစိုးနေခြင်းသည် တရားမျှတမှု စည်းရုံးတိုက်တွန်းရေး (justice advocacy) လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ဖြစ်နိုင်ခြေများစွာ ရှိပါသည်။ သဘောသဘာဝအားဖြင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေသည် အမျိုးသမီးများနှင့် ကလေးသူငယ်များအတွက် လူ့အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရာတွင် အားနည်းတတ်ပါသည်။ သို့သော် နယ်မြေခံတရားမျှတမှု လုပ်ဆောင်သူများ၏ တစ်ဦးချင်း ကြားဝင်ဆောင်ရွက်မှုများကြောင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများ တစ်စတစ်စ တိုးတက်ကောင်းမွန်ပြီး အင်အားကောင်းလာနိုင်ပါသည်။ - (Parmar 2007)

သို့ရာတွင် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေသည် မတူကွဲပြားသော လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင်းနှင့် ဒေသတွင်း အုပ်စုအသီးသီးကို စာနာနားလည်သော ဥပဒေပြုလုပ်ငန်းစဉ်များဖြစ်စေရေးအတွက် အဓိကအခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်နိုင်ပါသည်။ ဤအခန်းကဏ္ဍမှာ ၁၉၂၉ ခုနှစ် တရားမကျင့်ထုံးအက်ဥပဒေ (Civil Procedures Act) ပုဒ်မ ၅ နှင့် ၁၉၅၆ ခုနှစ်နှင့် ၁၉၇၃ ခုနှစ် နိုင်ငံတော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ စသည့် ဆူဒန်ဥပဒေများတွင် ကာလကြာမြင့်စွာကပင် အသိအမှတ်ပြုပြီး ဖြစ်ပါသည်။ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများတွင် ပါဝင်နေသည့် အစဉ်အလာများနှင့် ဘာသာရေးယုံကြည်မှုများ အပါအဝင် ဆူဒန် ပြည်သူလူထု၏ စံတန်ဖိုးများနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများ မတူကွဲပြားမှုကို အထူးအလေးထားရန် ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဆူဒန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၅ တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

၃။ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူစာချုပ်များ

၃-၁။ ဆူဒန်ငြိမ်းချမ်းရေး ဂျူဘာ (Juba) သဘောတူစာချုပ် ၂၀၂၀ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ

ဆူဒန်ငြိမ်းချမ်းရေး ဂျူဘာ (Juba) သဘောတူစာချုပ်တွင် ဆူဒန်ရှိ မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရန် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက် အများအပြားကို ဖော်ပြထားပါသည်။ ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များကို သဘောတူစာချုပ်၏ အခန်းအသီးသီးတွင် ပြန့်နှံ့ဖော်ပြထားပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံ အများအပြားကိုဖြေရှင်းရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။ အောက်ပါတို့မှာ သဘောတူစာချုပ်၏ အမျိုးသားရေးကိစ္စရပ်များဆိုင်ရာအပိုင်းတွင် ပါဝင်သောဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ပြန်လည်သုံးသပ်ချက် ဖြစ်ပါသည်။

၁။ နိဒါန်း

- သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင်သူများသည် ဆူဒန်နိုင်ငံ နယ်မြေစုစည်းညီညွတ်မှု အမျိုးသား အချုပ်အခြာအာဏာ၊ ဒီမိုကရေစီ၊ နိုင်ငံရေးဗဟုအယူအဆ (political pluralism) တို့ကိုလည်းကောင်း၊ မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုသော အင်စတီကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်းစနစ်) များနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုရှိကာ ယင်းတို့သည် ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအားလုံးတို့မှ တူညီသောအကွာအဝေးတွင် ရပ်တည်ရေးကိုလည်းကောင်း၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိသော နိုင်ငံသားဖြစ်မှု၊ အခွင့်အရေးများနှင့် တာဝန်များအပေါ် အခြေခံ၍၊ တရားမျှတမှု၊ တန်းတူညီမျှမှုနှင့် လူ့အခွင့်အရေးများကို မြှင့်တင်သည့် နိုင်ငံတော်ဖြစ်ရေးကိုလည်းကောင်း ယုံကြည်ကြောင်း နိဒါန်းတွင်ဖော်ပြထားပါသည်။
- နိဒါန်းတွင် ဆူဒန်ရှိ လူအုပ်စုများ လူမျိုးများအားလုံးသည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ ကြွယ်ဝချမ်းသာမှုကို ရရှိခံစားနိုင်ရန် အခွင့်အရေးရှိကြောင်း၊ နိုင်ငံ၏ ကြွယ်ဝချမ်းသာမှုကို မျှဝေခံစားရာတွင်လည်းကောင်း၊ မိမိတို့၏ အရေးအရာများနှင့် ဆူဒန်နိုင်ငံ အများပြည်သူရေးရာများကို အုပ်ချုပ်စီမံရာတွင်လည်းကောင်း တရားသဖြင့်ပါဝင်နိုင်ကြောင်း အသိအမှတ်ပြုဖော်ပြထားပါသည်။

၂။ အမျိုးသားရေးကိစ္စရပ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ သဘောတူစာချုပ်တွင် ဆူဒန်ရှိ မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရန် မူများနှင့် စံတန်ဖိုးများကို ဖော်ပြထားပါသည်။ အပိုဒ် ၁ တွင် အောက်ပါ မူများကို ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

- (၁-၇) နိုင်ငံရေးတွင် ဘာသာရေးကို ခုတုံးမလုပ်ရန်လည်းကောင်း၊ နိုင်ငံတော်သည် ဘာသာရေးနှင့် ယုံကြည်မှုအားလုံးမှ တူညီသောအကွာအဝေးတွင် ရပ်တည်ရန် လည်းကောင်း ဘာသာရေးအင်စတီကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်း စနစ်) များနှင့် နိုင်ငံတော် အင်စတီကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်းစနစ်) များကို လုံးဝခွဲခြားထားပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေနှင့် နိုင်ငံ၏ဥပဒေများတွင် ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားခြင်း
- (၁-၉) ဆူဒန်ပြည်သူလူထု တစ်ရပ်လုံးအတွက် တန်းတူညီမျှ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုအပေါ် အခြေခံလျက် နိုင်ငံတော်ကို တည်ဆောက်ရန်အလို့ငှာ ဆူဒန် ဝိသေသခံယူချက် (identity) နှင့် မည်သည့်အကြောင်းကြောင့်မဆို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ ဆူဒန်ပြည်သူ လူထု၏ တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု မတူကွဲပြားမှုကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းနှင့် အလေးဂရုပြုခြင်းကို အုပ်ချုပ်မှုစနစ်နှင့် မူဝါဒများတွင် ထင်ဟပ်ပေါ်လွင်စေခြင်း
- (၁-၁၀) ဆူဒန်နိုင်ငံတော်၏ လူသား၊ လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အပိုင်းအသီးသီးအကြား အပြန်အလှန် အသိအမှတ်ပြုမှုနှင့် လေးစားမှုအပေါ် အခြေခံလျက် စည်းလုံးညီညွတ်ရေး မှုကို ကျင့်သုံးခြင်း
- (၁-၁၁) ဆူဒန် ပြည်သူလူထု၏ လူမျိုး၊ တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေး၊ ဘာသာစကားနှင့် ယဉ်ကျေးမှု မတူကွဲပြားမှုသည် ဆူဒန်ပြည်သူလူထုအတွက် ကြွယ်ဝမှု အရင်းအမြစ် တစ်ရပ်ဖြစ်ခြင်းကြောင့် အမျိုးသား စည်းလုံးညီညွတ်မှုကို ထင်ဟပ်ပေါ်လွင်စေသော

ဆူဒန်ငြိမ်းချမ်းရေး ဂျူဘာ (Juba) သဘောတူစာချုပ်တွင် ဆူဒန်ရှိ မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရန် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက် အများအပြားကို ဖော်ပြထားပါသည်။ ယင်းပြဋ္ဌာန်းချက်များကို သဘောတူစာချုပ်၏ အခန်းအသီးသီးတွင် ပြန်လည်ဖော်ပြထားပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ပုံစံအများအပြားကို ဖြေရှင်းရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

စံချိန်စံနှုန်းများနှင့်အညီ အားကောင်းစေခြင်း၊ ဖွံ့ဖြိုးစေခြင်း၊ စီမံခန့်ခွဲခြင်းတို့ကို လုပ်ဆောင်ရမည်။

- (၁-၁၇) ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ တန်းတူညီမျှ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုသည် ပြည်သူလူထုဆိုင်ရာ၊ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများနှင့် တာဝန်များ အားလုံးအတွက် အခြေခံဖြစ်သည်။
- (၁-၂၀) လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ အဆင့်အားလုံးနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်သည့် ရာထူးနေရာများတွင် ၄၀% ထက် မနည်းသော အမျိုးအစားဖြင့် အမျိုးသမီးများ မျှတစွာနှင့် ထိရောက်စွာကိုယ်စားပြု ပါဝင်ရေးမှာ အရေးကြီးပါသည်။
- (၁-၂၅) ဆူဒန်ရှိ ဘာသာစကားအားလုံးကို နိုင်ငံတော်အမျိုးသားဘာသာစကားများ ဟုယူဆပြီး တန်းတူညီမျှ အလေးဂရုပြုလျက် ဖွံ့ဖြိုးစေပြီး ဂုဏ်ယူအသိအမှတ်ပြုရန် ဖြစ်သည်။
- (၁-၂၉) ကြွယ်ဝချမ်းသာမှုကို သာတူညီမျှ ခွဲဝေရေးအတွက် ဖွံ့ဖြိုးမှုအနည်းဆုံးနှင့် စစ်မက်ဖြစ်ပွားမှုကြောင့် အထိခိုက်ဆုံး ပြည်နယ်များကို အပေါင်းလက္ခဏာသဘောဆောင်သော အထူးပံ့ပိုးမှု (positive discrimination) ဆောင်ရွက်ပေးရေးကို ကျင့်သုံးလျက် တရားမျှတသော အာဏာခွဲဝေမှုဖြစ်စေရေးအတွက် ဆူဒန်ပြည်နယ်များသည် လူဦးရေအချိုးအစားအလိုက် ဖက်ဒရယ်နှင့် ဥပဒေပြုလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာရှိသည့် အင်စတီကျူးရှင်း (အဖွဲ့အစည်းစနစ်)များတွင် ကိုယ်စားပြုပါဝင်ရန်ဖြစ်သည်။

၃။ နိုင်ငံ၏ မြို့တော်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အပိုဒ် ၇ တွင် အောက်ပါအတိုင်း ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

- (၇-၁) မြို့ကြီးသုံးမြို့ကို နိုင်ငံ၏မြို့တော်အဖြစ်သတ်မှတ်ပြီး ကြွယ်ဝသော ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လူမှုရေးမတူကွဲပြားမှု၊ ယင်းတို့တွင်ပါဝင်သော ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုနှင့် အစဉ်အလာအများအပြားတို့ ပေါင်းဆုံသည့် အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်မှုကို သင်္ကေတ ပြုစေရန် ဖြစ်သည်။ ကြီးမားကျယ်ပြန့်သော ယင်း မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရာတွင် ဆူဒန်ပြည်သူလူထုတစ်ရပ်လုံး ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရေး ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် သဘောတူညီမှု ရရှိထားသော အုပ်ချုပ်မှုညီလာခံက ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်မည်ဆိုပါက ဆူဒန်ပြည်သူလူထု မျှတစွာကိုယ်စားပြု ပါဝင်ရေးထည့်သွင်း စဉ်းစားလျက် နိုင်ငံ၏ မြို့တော်အုပ်ချုပ်ရေးကို တည်ထောင်ရန်ဖြစ်သည်။
- (၇-၂) နိုင်ငံ၏ မြို့တော်သည် ဆူဒန်နိုင်ငံကို ထင်ဟပ်ခြင်းကြောင့် ဆူဒန်၏ မတူကွဲပြားမှုနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိသည့် နိုင်ငံသားဖြစ်မှု စံတန်ဖိုးများပါဝင်သည့် ဆူဒန်အမျိုးသားစရိုက်လက္ခဏာကို ထင်ဟပ်စေရမည်။ ဆူဒန်နိုင်ငံသူနိုင်ငံသား အားလုံးအထူးသဖြင့် နိုင်ငံ၏မြို့တော်မဖြစ်မီကပင် နေထိုင်လျက်ရှိသော နိုင်ငံသားများ၏ အကျိုးစီးပွားကို ထိရောက်စွာအလေးထားဆောင်ရွက်ရမည်။

၄။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အပိုဒ် ၉ တွင် အောက်ပါအတိုင်း ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

- (၉-၅) အမျိုးသား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် အောက်ဖော်ပြပါအကြောင်းအရာများ ပါဝင်စေရန်ဖြစ်သည်။ အခြားအကြောင်းအရာများလည်း ပါဝင်နိုင်သည်။

၉-၅-၁ ဝိသေသခံယူချက် (Identity) နှင့် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲခြင်း (diversity management)

၉-၅-၂ နိုင်ငံသားဖြစ်မှု

၉-၅-၃ ဘာသာရေးနှင့် နိုင်ငံတော်အကြားဆက်စပ်ပုံ

- (၉-၇) အမျိုးသား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံတွင် ဂျန်ဒါ၊ မတူကွဲပြားမှု၊ ပထဝီနယ်မြေနှင့် အသက်အရွယ်တို့အပေါ်အခြေခံလျက် မျှတ၍တန်းတူညီမျှဖြစ်သော ကိုယ်စားပြုပါဝင်မှုရှိစေရန်လည်းကောင်း၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲသည့် လုပ်ငန်းစဉ် တစ်စိတ်တစ်ဒေသအဖြစ် ပြည်နယ်များတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံများ ကျင်းပပြုလုပ်ရန်လည်းကောင်း၊ သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင်သူများက သဘောတူညီသည်။

၅။ ခရစ်ယာန်များ၊ အာဖရိကဘာသာရေးအသိုက်အဝန်းများ၊ အခြားယုံကြည်မှု အသိုက်အဝန်းများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အပိုဒ် ၁၄ (၃) တွင် 'ဆူဒန်တွင် ဘာသာရေး မတူကွဲပြားမှု ကိစ္စရပ်များကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ရေးအတွက် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်များဆိုင်ရာ အမျိုးသားကော်မရှင်တစ်ရပ်တည်ထောင်ရန် သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင်သူများက သဘောတူညီသည်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

၆။ လူမျိုးခွဲခြားမှုတိုက်ဖျက်ရေးနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အပိုဒ် ၁၈ (၁) တွင် 'လူမျိုးခွဲခြားမှု အမျိုးအစားအားလုံးကို ရာဇဝတ်ပြစ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်သည့် တင်းကြပ်သော ဥပဒေများ ထုတ်ပြန်ရန်လည်းကောင်း၊ လူမျိုးခွဲခြားသည့် သဘောထားများ၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ပုံစံ အမျိုးမျိုး၊ တိုင်းရင်းသားနှင့် ဘာသာရေးလွှမ်းမိုးမှု (ethnic and religious supremacy) ပုံသဏ္ဍာန်များကို ပညာရေးသင်ရိုးညွှန်းတမ်း၊ မီဒီယာတို့မှတစ်ဆင့် တိုက်ဖျက်ရေး နိုင်ငံတော်မူဝါဒများ ရှင်းလင်းစွာချမှတ်ကျင့်သုံးရန်လည်းကောင်း၊ လူသားဂုဏ်သိက္ခာကို လေးစားလျက် လူသားအချင်းချင်း ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ တန်းတူညီမျှမှုရှိရေး စံတန်ဖိုးများကို အလေးထားသည့် ဘက်စုံစုစည်းသော လူ့အဖွဲ့အစည်း ယဉ်ကျေးမှု တစ်ရပ် တည်ဆောက်ရန်လည်းကောင်း၊ သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင်သူများက သဘောတူညီသည်' ဟုဖော်ပြထားပါသည်။

အမျိုးသား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေဆိုင်ရာ ညီလာခံလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အောက်ဖော်ပြပါ အကြောင်းအရာများ ပါဝင်စေရန်ဖြစ်သည်။ အခြား အကြောင်းအရာများလည်း ပါဝင် နိုင်သည်။ ၉-၅-၁ ဝိသေသခံယူချက် (Identity) နှင့် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံ ခန့်ခွဲခြင်း (diversity management) ၉-၅-၂ နိုင်ငံသားဖြစ်မှု ၉-၅-၃ ဘာသာရေးနှင့် နိုင်ငံတော်အကြား ဆက်စပ်ပုံ

လူမျိုးခွဲခြားမှုတိုက်ဖျက်ရေးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အပိုဒ် ၁၈ (၁) တွင် 'လူမျိုးခွဲခြားမှု အမျိုးအစားအားလုံးကို ရာဇဝတ်ပြစ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်သည့် တင်းကြပ်သော ဥပဒေများ ထုတ်ပြန်ရန် သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင်သူများက သဘောတူညီသည်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

၃-၂။ မူများကြေညာချက် ၂၀၂၁ ခုနှစ် (DECLARATION OF PRINCIPLES, 2021)

Abdelaziz El-Hilu (အဘ်ဒဲလာဇစ် အယ်ဟီလု) ခေါင်းဆောင်သော ဆူဒန်ပြည်သူ့ လွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှု (Sudan People's Liberation Movement) (SPLM) မြောက်ပိုင်း သည် ဂျူဘာတွင် လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သော ဆူဒန်ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ်တွင် ပါဝင် လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ခြင်းမရှိသော်လည်း ၂၀၂၁ ခုနှစ် မတ်လ ၂၈ ရက်တွင် အကူးအပြောင်း

ကာလ အစိုးရနှင့် မူများကြေညာချက်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်ရရှိရေး အောင်မြင်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပါသည်။ အခြေခံအားဖြင့် တန်းတူညီမျှရေးမူများ၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမပြုရေးနှင့် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးတို့ကို ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းရန် သဘောတူညီခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ မီဒီယာနှင့် သုတေသနဗဟိုဌာနအချို့က သဘောတူညီချက်မှာ ဆူဒန်တွင် ဘာသာရေး နှင့် နိုင်ငံရေး ခွဲခြားထားသော နိုင်ငံတော်တည်ထောင်ရေး မူများကို ချမှတ်ခြင်းဖြစ်ပြီး ဆူဒန်တွင် တိုင်းရင်းသား၊ ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုခွဲခြားဆက်ဆံသည့် ဖြစ်ရပ်များကို အဆုံးသတ်ခြင်းဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့ကြပါသည်။ ဆူဒန်တွင် အစ္စလာမ့်ဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ဆက်လက်အကောင်အထည်ဖော်ခဲ့သည့် ဗိုလ်ချုပ်ကြီး Omar al-Bashir (အိုမာအယ်ဘာရှီ) ၏ အစိုးရ ပြုတ်ကျသွားပြီးနောက် SPLM မြောက်ပိုင်း အနေဖြင့် ဤသဘောတူစာချုပ်ကို အကူးအပြောင်းကာလ အစိုးရနှင့် လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။

နှစ်ဘက် ဘက်စုံငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ် ချုပ်ဆိုမည်ဆိုပါကကြေညာချက်ပါ မူများအားလုံးကို အပြည့်အစုံ ထည့်သွင်းရမည်ဖြစ်ကြောင်း သဘောတူစာချုပ်တွင် အလေးအနက်ဖော်ပြထားပါသည်။ မူများကြေညာချက် သဘောတူစာချုပ်တွင် အောက်ပါတို့အားဖြင့် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် အထွေထွေပြဋ္ဌာန်းချက်များကိုလည်း ဖော်ပြထားပါသည်။

- ဖက်ဒရယ်အစိုးရစနစ်ကျင့်သုံးခြင်း
- လူ့အခွင့်အရေးများ၊ အမျိုးသမီးများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် ကလေးသူငယ်များ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံတကာနှင့် အာဖရိက လူ့အခွင့်အရေးများဥပဒေ မူများကို ကျင့်သုံးခြင်း
- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ဘာသာအသီးသီးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံတော်က ဘက်မလိုက်ဘဲ ကြားနေရေး ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပါဝင်စေရန် ဆောင်ရွက်ခြင်း
- ဆူဒန်ရှိ မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုသော နည်းလမ်းဖြင့် အမျိုးသားဝိသေသခံယူချက် (national identity) ကိစ္စရပ်ကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ခြင်း
- ဘာသာအသီးသီး၊ ယုံကြည်မှုများနှင့်အညီ လူတစ်ဦးချင်းအဆင့်အတန်းဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို ကိုင်တွယ်ခြင်း
- ဆူဒန်တပ်မတော်သည် အမျိုးသားယုံကြည်ချက်နှင့်အညီ ဖွဲ့စည်းထားရှိသည့် ပရော်ဖက်ရှင်နယ် တပ်မတော်ဖြစ်စေရန်နှင့် တပ်မတော်၏ လုပ်ငန်းတာဝန်ခံယူချက်မှာ ဆူဒန်နှင့် ပြည်သူလူထုကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးဖြစ်ပြီး နိုင်ငံရေး သို့မဟုတ် လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင်း အုပ်စုတစ်စုအကျိုးအတွက် မဖြစ်စေရေးဆောင်ရွက်ခြင်း
- စစ်မက်ဖြစ်ပွားခြင်းနှင့် ပဋိပက္ခများကြောင့် ထိခိုက်သော နယ်မြေဒေသများကို ဦးစားပေးလျက် ဖွံ့ဖြိုးရေးကိစ္စရပ်များတွင် အပေါင်းလက္ခဏာသဘောဆောင်သော အထူးပံ့ပိုးမှုပေးရေး (positive discrimination) မူကို ကျင့်သုံးခြင်း

၄။ နိဂုံး

အကူးအပြောင်းကာလအစိုးရသည် ၂၀၁၉ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၂၁ ခုနှစ် အကြားတွင် ဆူဒန်ရှိ မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရေးကိစ္စရပ်အတွက် စာတမ်းအများအပြားကို ထုတ်ပြန်ခဲ့ပါသည်။ အကူးအပြောင်းကာလတွင် တန်းတူညီမျှရေးနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ပုံစံအားလုံးကို တားဆီးရေး အတွက် အရေးပါသောဥပဒေဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများ လုပ်ဆောင်ခဲ့ပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စာတမ်း (Constitutional Document)၊ ဂျူဘာ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူ စာချုပ် (Juba Peace Agreement) နှင့် မူများကြေညာချက် (Declaration of Principles) တို့သည် မျက်မှောက်ခေတ် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတွင် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် တစ်စု တစ်စည်းတည်း ပြုစုထားသော ဥပဒေစနစ်တစ်ရပ်ဖြစ်ပါသည်။

ဆူဒန်နိုင်ငံသည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမပြုရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ သဘောတူညီချက်များ နှင့် စာချုပ်များအားလုံးကို အတည်ပြုလက်မှတ်ရေးထိုးခြင်းမပြုရသေးသော်လည်း သဘော တူညီချက်များနှင့် စာချုပ်အများအပြားကို အတည်ပြုထားပါသည်။ ယင်းတို့တွင် ပါဝင်သည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များအတိုင်း ပြည်တွင်းဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းကျင့်သုံးမည်ဆိုပါက ဆူဒန်တွင် မတူ ကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် များစွာအထောက်အကူပြုမည်ဖြစ်ပြီး လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခ များနှင့် နိုင်ငံရေးမတည်ငြိမ်မှုတို့ကို လျှော့ချနိုင်ပါမည်။

၂၀၁၉ ခုနှစ်မှ ၂၀၂၁ ခုနှစ်အထိ အကူးအပြောင်းကာလမှာ တိုတောင်းသော်လည်း အာဏာရှင်စနစ်အလွန်နှင့် ပြည်တွင်းစစ်များအလွန် ဆူဒန်နိုင်ငံတွင် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲ ရေးအတွက် အရေးပါသော ဥပဒေစာရွက်စာတမ်း အများအပြားပြုစုပြီးစီးရေး ထောက်ပံ့ပံ့ပိုး နိုင်ခဲ့ပါသည်။ ဆူဒန်တွင် ဂျူဘာ ငြိမ်းချမ်းရေး သဘောတူစာချုပ် (Juba Peace Agreement) ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခြင်း၊ SPLM မြောက်ပိုင်းနှင့် မူများကြေညာချက် (Declaration of Principles) ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခြင်းတို့သည် တန်းတူညီမျှမှုနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမပြုရေးဆိုင် ရာမှုနှင့် အခွင့်အရေးအများအပြားကို ချမှတ်နိုင်သည့် ကြီးမားသောလုပ်ငန်းအဆင့်များဖြစ်ပါ သည်။ သို့သော် ဆူဒန်တွင် မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုမပြုသည့် ပြည်တွင်းဥပဒေ အများ အပြားရှိနေသေးပြီး မတူကွဲပြားမှုကို ကောင်းမွန်စွာစီမံခန့်ခွဲနိုင်ရေး လိုအပ်ချက်များနှင့် ပြည့်မီ စေရန် ဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များ လိုအပ်လျက်ရှိပါသည်။ အဆောတလျင် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရန် လိုအပ်နေသည့် ဥပဒေများအနက် ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေ၊ ဒေသန္တရအစိုးရဥပဒေ၊ အမျိုးသမီး အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာနှင့် ဆူဒန်ရှိ လူနည်းစုများနိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဆိုင်ရာ ဥပဒေ များ ပါဝင်ပါသည်။

ပဋိပက္ခအလွန်နိုင်ငံများနှင့် အာဏာရှင်စနစ်အလွန် အစိုးရများသည် မကြာခဏ ကြီးမား ရှုပ်ထွေးသော စိန်ခေါ်မှု အခက်အခဲများနှင့် ရင်ဆိုင်ရလေ့ရှိပါသည်။ နိုင်ငံရေး အကူးအပြောင်း ရည်မှန်းချက်များ အောင်မြင်ရေးအတွက် ကောင်းမွန်သော စီမံကိန်းရေးဆွဲမှုနှင့် စီမံခန့်ခွဲမှု လိုအပ်ပါသည်။

ပဋိပက္ခအလွန်နိုင်ငံများနှင့် အာဏာရှင်စနစ်အလွန် အစိုးရများသည် မကြာခဏ ကြီးမား ရှုပ်ထွေးသော စိန်ခေါ်မှုအခက်အခဲများနှင့် ရင်ဆိုင်ရလေ့ရှိပါသည်။ နိုင်ငံရေး အကူးအပြောင်း

ဆူဒန်နိုင်ငံသည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မပြုရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ သဘော တူညီချက်များနှင့် စာချုပ်များ အားလုံးကို အတည်ပြုလက်မှတ် ရေးထိုးခြင်း မပြုရသေးသော်လည်း သဘောတူညီချက်များနှင့် စာချုပ် အများအပြားကို အတည်ပြုထားပါ သည်။ ယင်းတို့တွင် ပါဝင်သည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များအတိုင်း ပြည်တွင်း ဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းကျင့်သုံးမည် ဆိုပါက ဆူဒန်တွင် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် များစွာ အထောက်အကူပြုပါမည်။

၂၀၁၉ ခုနှစ်မှ ၂၀၂၁ ခုနှစ်အထိ အကူးအပြောင်းကာလမှာ တိုတောင်း သော်လည်း အာဏာရှင်စနစ်အလွန်နှင့် ပြည်တွင်းစစ်များအလွန် ဆူဒန်နိုင်ငံ တွင် မတူကွဲပြားမှုကို စီမံခန့်ခွဲရေး အတွက် အရေးပါသော ဥပဒေ စာရွက် စာတမ်း အများအပြား ပြုစုပြီးစီးရေး ထောက်ပံ့ပံ့ပိုးနိုင်ခဲ့ပါသည်။

ရည်မှန်းချက်များ အောင်မြင်ရေးအတွက် ကောင်းမွန်သော စီမံကိန်းရေးဆွဲမှုနှင့် စီမံခန့်ခွဲမှု လိုအပ်ပါသည်။ အကူးအပြောင်းကာလ အစိုးရအတွက် ဆူဒန်တွင် မတူကွဲပြားမှု စီမံခန့်ခွဲရေး အတွက် အစီအစဉ်များ ပြန်လည်ရေးဆွဲရေးနှင့် မဟာဗျူဟာမြောက်တွေးခေါ်မှုတို့ သည် ဦးစားပေးများအဖြစ် ဆက်လက်တည်ရှိနေပါသည်။ ငြိမ်းချမ်းစွာ ဒီမိုကရေစီစနစ်သို့ အကူးအပြောင်း ပြုလုပ်နိုင်ရေး စီမံခန့်ခွဲခြင်းဆိုသည်မှာ တစ်နည်းအားဖြင့် မတူကွဲပြားမှုကို ကောင်းစွာစီမံခန့်ခွဲပြီး အဖျက်သဘောဆောင်သည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကို အဆုံးသတ်စေခြင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ ပြည်တွင်းဥပဒေများ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် ရေရှည်တည်မြဲသော ငြိမ်းချမ်းရေး၊ နိုင်ငံရေး တည်ငြိမ်မှု၊ ဟန်ချက်ညီ ဖွံ့ဖြိုးမှု၊ မတူကွဲပြားမှုကို အလေးဂရုပြုမှုတို့ရှိစေပြီး ဆူဒန်တွင် လူ့အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာမှုများကို အာမခံချက်ပေးမည့် မဟာဗျူဟာမြောက် အစီအစဉ်များကို အကောင်အထည်ဖော်ရေးအတွက် အရေးပါဆုံး နည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် ဆက်လက် တည်ရှိပါမည်။

ရည်ညွှန်းစာအုပ်စာတမ်းများ

Abbink, J., 'The deconstruction of "tribe": Ethnicity and politics in southwestern Ethiopia', *Journal of Ethiopian Studies*, 24 (1991), pp. 1–21, <<http://www.jstor.org/stable/41965991>>, accessed 10 December 2022

Ahmad, G. M. A., *Sudan Peace Agreements: Current Challenges and Future Prospects* (Bergen: Chr. Michelsen Institute, 2010)

A. A. An-Na'im (ed.), *Human Rights in Cross-Cultural Perspectives: A Quest for Consensus* (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 1992), <<https://doi.org/10.9783/9780812200195>>

Bird, K., 'The Political Representation of Women and Ethnic Minorities in Established Democracies: A Framework for Comparative Research', Department of Political Science, McMaster University, Hamilton, Canada, 2003

Brandenburg, Land of, 'Constitution of the Land of Brandenburg', 20 August 1992, Official Gazette, amended 19 December 2011

Doebbler, C. F., 'Women and public order in Khartoum, Sudan', *Criminal Justice Matters*, 44 (2001), pp. 10–11, <<https://doi.org/10.1080/09627250108552895>>

Ethiopia, Federal Democratic Republic of, Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia, 21 August 1995

- Makec, J. W., 'Legal Aid and Its Problems in Sudan: Proposed Supplementary Mechanisms', a paper for a conference on legal aid in criminal justice in Africa, Lilongwe, Malawi, 23 November 2007
- Parmar, S., 'An Overview of the Sudanese Legal System and Legal Research', Hauser Global Law School Program, 2007, <<https://www.nyulawglobal.org/globalex/Sudan.html>>, accessed 10 December 2022
- Protsyk, O. and Sachariew, K., 'Recruitment and representation of ethnic minorities under proportional representation: Evidence from Bulgaria', *East European Politics and Societies*, 26/2 (2012), pp. 313–39, <<https://doi.org/10.1177/0888325410364672>>
- REDRESS, 'Sudan's Human Rights Crisis: High Time to Take Article 2 of the Covenant Seriously. Submission to the UN Human Rights Committee ahead of its Examination of Sudan's Fourth Periodic Report under the International Covenant on Civil and Political Rights', June 2014, <<https://redress.org/publication/sudans-human-rights-crisis-high-time-to-take-article-2-of-the-covenant-seriously/>>, accessed 10 December 2022
- South Sudan, the Republic of, 'Declaration of Principles between the Transitional Government of Sudan and the Sudan People's Liberation Movement – North', 28 March 2021
- Sudan, The Republic of, *The Permanent Constitution of the Sudan*, 1973, <<https://www.righttononviolence.org/mecf/wp-content/uploads/2012/01/Constitution-Sudan-1973+-amendment-1975.pdf>>, accessed 10 December 2022
- , 'The Criminal Procedure Act 1991, Adopted in 31 January 1991', <<https://ihl-databases.icrc.org/en/national-practice/criminal-procedure-act-1991?activeTab=all-national-practice?title=The%20Criminal%20Act&typeOfPractice=&state=18017&language=&from=&to=&sort=category&order=&topic=>>>, accessed 10 December 2022
- , 'Khartoum Public Order Act 1996, Ratified by the Assembly of Khartoum State in 1996', <https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Sudan_Khartoum1998.pdf>, accessed 10 December 2022
- , 'Local Government Act', 2003

- , ‘Towns and Rural Areas Courts Regulations’, 2004, <<https://redress.org/wp-content/uploads/2021/09/Towns-and-Rural-Areas-Courts-Regulations-2004-English.pdf>>, accessed 10 December 2022
- , The Interim National Constitution of the Republic of the Sudan, 2005
- , ‘National Elections Act’, 2008
- , ‘Draft Constitutional Charter for the 2019 Transitional Period’, 2019 (Constitutional Declaration), <https://www.constituteproject.org/constitution/Sudan_2019?lang=en>, accessed 10 December 2022
- , The Republic of the, Ministry of Justice, General Administration of Legislation – Department of the Official Gazette, ‘The Official Gazette’, Issue no. 1904, 13 July 2020a, <<https://redress.org/wp-content/uploads/2020/07/2-Sudan-Amendments-July-2020-English-REDRESS-translation.pdf>>, accessed 10 December 2022
- , ‘Transitional Government of, Juba Agreement for Peace in Sudan between the Transitional Government of Sudan and the Parties to Peace Process’, 3 October 2020b, <<https://constitutionnet.org/sites/default/files/2021-03/Juba%20Agreement%20for%20Peace%20in%20Sudan%20-%20Official%20ENGLISH.PDF>>, accessed 10 December 2022
- United Nations General Assembly, ‘Resolution 36/55, ‘Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief’ A/RES/36/55, 25 November 1981, <<http://www.un-documents.net/a36r55.htm>>, accessed 10 December 2022
- , ‘Resolution 47/135, ‘Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities’ A/RES/47/135, 18 December 1992, <<http://www.un-documents.net/a47r135.htm>>, accessed 10 December 2022
- Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna, 25 June 1993

စာရေးသူ

ဆာမီ အဘ်ဒယ်ဟာလင်မ် ဆေအိဒ် ပါရဂူဘွဲ့ (Sami Abdelhalim Saeed, PhD) သည် International IDEA အဖွဲ့၏ ဆူဒန်နိုင်ငံ ပရိုဂရမ် အကြီးအကဲအဖြစ် ၂၀၂၀ ခုနှစ်မှစ၍ ဆောင်ရွက်လျက်ရှိပါသည်။ ဤတာဝန်ကို မထမ်းဆောင်မီက အထွေထွေအတွင်းရေးမှူးချုပ်၏ အထူးကိုယ်စားလှယ်ရုံးတွင် ကုလသမဂ္ဂ ဥပဒေအကြံပေးအဖြစ် ၂၀၀၆ ခုနှစ်မှ ၂၀၂၀ ခုနှစ် အထိဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး အသွင်ကူးပြောင်းလျက်ရှိသော ရပ်ရွာအသိုက်အဝန်းများတွင် ပဋိပက္ခ အလွန် ဥပဒေပြဿနာများဆိုင်ရာ ဆန်းစစ်ချက်များနှင့် သုတေသနလေ့လာချက်အများအပြား လုပ်ဆောင်ခဲ့ပါသည်။ ဆေအိဒ်၏ လုပ်ငန်း အတွေ့အကြုံများအနက် ဆူဒန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ တရားရုံးတွင် ရှေ့နေအဖြစ်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ အများပြည်သူ ဥပဒေ ဘာသာရပ် ပို့ချခြင်း၊ ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်ရေး၊ အာဖရိကဦးချိုဒေသတွင် အကြမ်းဖက် အစွန်းရောက်ဝါဒ တားဆီးရေးနှင့် တန်ပြန်တိုက်ဖျက်ရေး၊ ပဋိပက္ခအလွန် ပတ်ဝန်းကျင်တွင် အမျိုးသမီးများ နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရေးဆိုင်ရာ သင်တန်းများ စီစဉ်ရေးဆွဲရာတွင် အရပ်ဘက်လူမှု အဖွဲ့အစည်းများကို ပံ့ပိုးခြင်းတို့ ပါဝင်ပါသည်။

© ၂၀၂၃ ခုနှစ်၊ ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲ ဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့

© ၂၀၂၂ ခုနှစ်တွင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။

International IDEA မှ ထုတ်ဝေသော စာအုပ်စာတမ်းများသည် နိုင်ငံအလိုက် အကျိုးစီးပွားများ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးအကျိုး စီးပွားများမစွက်ဘဲ သီးခြားလွတ်လပ်မှုရှိပါ သည်။ ဤစာအုပ်တွင်ဖော်ပြထားသော ရှုမြင် ပုံများသည် International IDEA ၏ရှုမြင်ပုံ များ သို့မဟုတ် ယင်းအဖွဲ့၏ ဘုတ်အဖွဲ့ သို့မဟုတ် ကောင်စီဝင်များ၏ ရှုမြင်ပုံများကို ကိုယ်စားပြုသည်ဟု ယတိပြတ် မဆိုနိုင်ပါ။

ဤစာအုပ် အီလက်ထရောနစ်ထုတ်ဝေမှုကို Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 (CC BY-NC-SA 3.0) လိုင်စင်ဖြင့် ရရှိနိုင်ပါသည်။ ကူးယူခြင်း၊ ဖြန့်ချိခြင်း၊ ပေးပို့ခြင်း၊ ရှေ့နောက် ပြန်လည်စီစဉ်ခြင်း၊ လိုက်လျောညီထွေ ပြုပြင်ခြင်းများကို စီးပွားဖြစ်ရောင်းချရန် မဟုတ်ပါက သင့်တော်သော အရင်းအမြစ် ဖော်ပြချက်များ ထည့်သွင်းလျက်တူညီသော လိုင်စင် (ခွင့်ပြုချက်) ထပ်ဆင့်ပေးအပ်လျက် လွတ်လပ်စွာလုပ်ဆောင်နိုင်ပါသည်။ နောက် ထပ် သိရှိလိုပါက Creative Commons ဝက်ဘ်ဆိုက် <<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>> တွင် လေ့လာနိုင်ပါသည်။

အဓိကဝေါဟာရများ - မတူကွဲပြားမှုစီမံခန့်ခွဲ ခြင်း (diversity management)၊ ဆူဒန် (Sudan)၊ ဥပဒေများ (legislation)၊ ဒီမိုက ရေစီအကူးအပြောင်း (democratic transition)၊ ယှဉ်တွဲနေထိုင်ခြင်း (coexistence)

ဒီဇိုင်းနှင့်အခင်းအကျင်း - International IDEA
ISBN: 978-91-7671-681-6
DOI: <https://doi.org/10.31752/idea.2023.17>

International IDEA

စတုရန်းစံဘောက်
SE- ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊
ဆွီဒင်နိုင်ငံ
+၄၆၈ ၆၉၈၃၇၀၀
info@idea.int
www.idea.int

International IDEA အကြောင်း

ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာအကူအညီပေးရေးနိုင်ငံတကာအဖွဲ့ (International IDEA) သည် ဒီမိုကရေစီကို လူသားတို့၏ ဘုံရည်မှန်းချက်နှင့် ရေရှည်တည်တံ့နိုင်သော ဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်မှုအတွက် လမ်းတစ်ခုအဖြစ် ကမ္ဘာတဝန်းတွင်မြှင့်တင်ရန် ရည်မှန်းချက်ချကာ လုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်သော အစိုးရများအကြား ချိတ်ဆက်ဆောင်ရွက်သော အဖွဲ့အစည်းဖြစ်ပါသည်။ ဤသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ နိုင်ငံရေးအင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် လုပ်ငန်းစဉ် များကို အဆင့်အသီးသီး၌ တည်ဆောက်ခြင်း၊ ခိုင်မာလာစေရန်အားဖြည့်ခြင်းနှင့် ဘေးဆီးရန် ကာခြင်းတို့အတွက် ထောက်ပံ့ကူညီပေးခြင်းဖြင့် လုပ်ဆောင်ပါသည်။ ကျွန်ုပ်တို့၏ မျှော်မှန်း ချက်ရူပါရုံမှာ ဒီမိုကရေစီနည်းကျလုပ်ငန်းစဉ်များ၊ ပါဝင်လုပ်ဆောင်သူများနှင့် အင်စတီကျူးရှင်း များတွင် အားလုံးအကျိုးဝင်ပါဝင်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုရှိကာ ရေရှည်တည်တံ့နိုင်သော ဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်မှုကို လူသားအားလုံးအတွက် ဆောင်ကြဉ်းဖော်ဆောင်ပေးနိုင်သည့် ကမ္ဘာလောက တစ်ရပ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

ကျွန်ုပ်တို့၏ လုပ်ငန်းများ

ကျွန်ုပ်တို့သည် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ရာတွင် အဓိကနယ်ပယ်သုံးခုကို အလေးထား ဆောင်ရွက်ပြီး ၎င်းတို့မှာ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ လုပ်ငန်းစဉ်များ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည် ဆောက်ကျင့်သုံးခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များနှင့် နိုင်ငံရေးအရ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ကိုယ်စားပြု ပါဝင်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပါသည်။ ကျွန်ုပ်တို့ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်သည့် နယ်ပယ်များအားလုံးတွင် ဂျန်ဒါ နှင့် အားလုံးအကျိုးဝင်ပါဝင်မှု၊ ပဋိပက္ခအား ထည့်သွင်းတွက်ချက် ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ရေရှည် တည်တံ့နိုင်သော ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများကို တစ်စုံတစ်ဖက်ထပ် ထည့်သွင်း ဆောင်ရွက်ပါသည်။

International IDEA သည် ကမ္ဘာတဝန်းနှင့် ဒေသတွင်း ဒီမိုကရေစီဆိုင်ရာ ဦးတည် လမ်းကြောင်းများအား စိတ်ဖြာခွဲခြမ်းမှုများ လုပ်ဆောင်ခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အလေ့အထ များအပေါ် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာချက် အသိပညာများဖန်တီးခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ လုပ်ငန်းစဉ် များတွင် ချိတ်ဆက်လုပ်ဆောင်နေသည့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများအား ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း ဆိုင်ရာ နည်းပညာအထောက်အပံ့ပေးအပ်ခြင်းနှင့် စွမ်းရည်မြှင့်တင်ပေးခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီ နှင့် ဒီမိုကရေစီတည်ဆောက်ခြင်းဆိုင်ရာ လူထုအကြားဆွေးနွေးငြင်းခုံခြင်းနှင့် သက်ဆိုင်ဆက်နွှယ် သည့် အရေးပြဿနာများအတွက် ဆွေးနွေးပွဲများ စီစဉ်ပေးခြင်းတို့ကို လုပ်ဆောင်လျက်ရှိပါသည်။

ကျွန်ုပ်တို့ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ရာ နေရာများ

ကျွန်ုပ်တို့၏ ရုံးချုပ်မှာ Stockholm တွင် တည်ရှိပြီး အာဖရိက၊ အာရှနှင့် ပစိဖိတ်၊ ဥရောပ၊ လက်တင်အမေရိကနှင့် ကာရစ်ဘီယန်ဒေသတို့တွင်လည်း ဒေသတွင်းနှင့် နိုင်ငံတွင်း ရုံးများကို ဖွဲ့စည်းလည်ပတ်လျက် ရှိပါသည်။ International IDEA သည် ကုလသမဂ္ဂအတွက် အမြဲတမ်းစောင့်ကြည့်ပါဝင်သူဖြစ်ပြီး ဥရောပသမဂ္ဂ အင်စတီကျူးရှင်းများ၌လည်း ပါဝင်ဆောင် ရွက်သည်။

<<https://www.idea.int>>